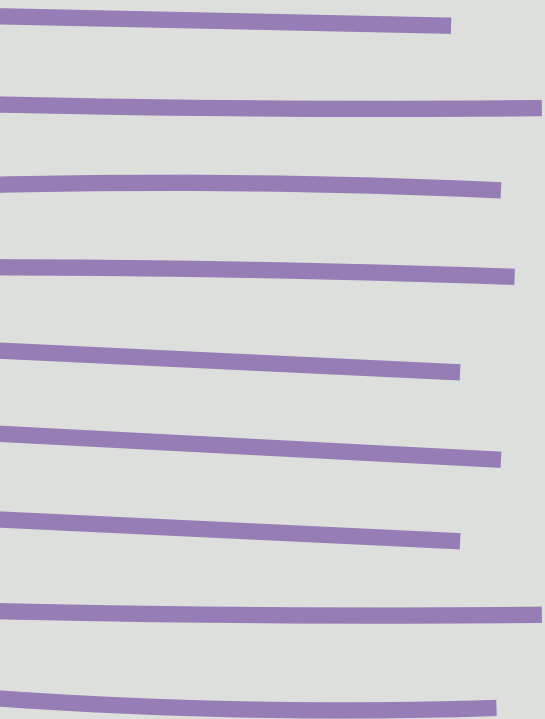
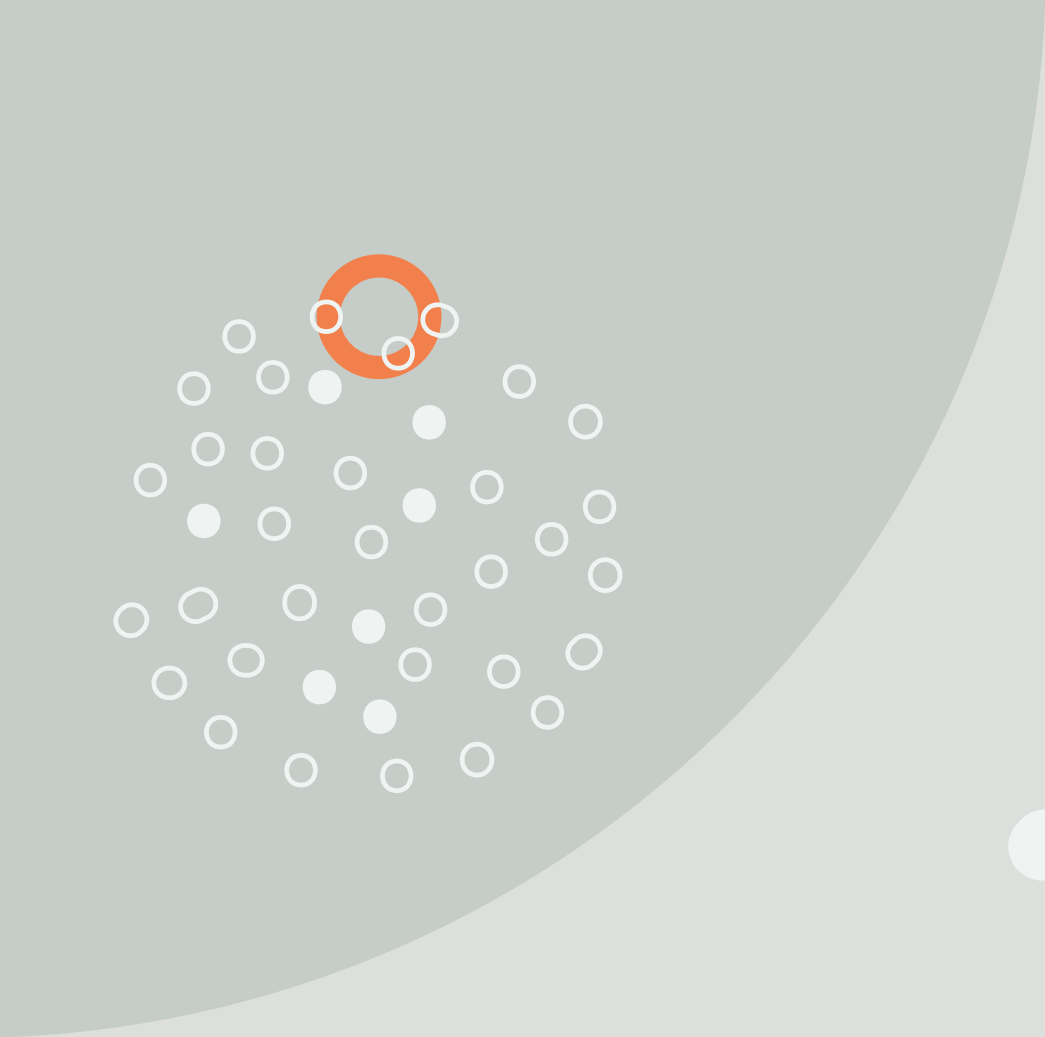

EKONOMİK KRİZ
DÖNEMİ VE 6 ŞUBAT
DEPREM SONRASINDA:
AFET VE
YOKSULLUKLA
MÜCADELE
POLİTİKALARI
İÇİN ÖNERİLER

Nisan - Kasım 2023

DERİN
YOKSULLUK
AĞI

AFET VE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI İÇİN ÖNERİLER

PROJE YÜRÜTÜCÜLERİ

Önder Uçar, Şeyma Batman,
Seda Özdemir Şimşek

RAPORU HAZIRLAYANLAR

Önder Uçar, Şeyma Batman

PROJE KOORDİNATÖRÜ

Şeyma Batman

TASARIM

Myra Ajans

YAYIN TARİHİ

Kasım 2023

Fotoğraflar için
Gürcan Öztürk'e
teşekkürlerimizle...

"Bu yayın, Açık Alan Derneği'nin girişimi olan Derin Yoksulluk Ağı tarafından Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Açık Alan Derneği & Derin Yoksulluk Ağı sorumludur."

GİRİŞ / 07

**KANUN TEKLİFLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ / 08**

METOD VE SINIRLAR / 08

**KANUN TEKLİFLERİNDE
ODAK ÖNERİLERİ / 12**

MECLİS LOBİ ÇALIŞMALARI / 31

**AFET RİSKLERİ İLE
MÜCADELEDE ÖNERİLER/ 32**

SONUÇ / 33

AÇIK ALAN DERNEĞİ (AAD) & DERİN YOKSULLUK AĞI (DYA);

- sosyal, ekonomik ve kentsel sorunlar hakkında farkındalık yaratmayı;
- temel hak ve ihtiyaçlarına erişmekte zorlanan, sosyal dışlanmaya maruz kalan toplumsal gruplarla dayanışmayı;
- bu grupları çeşitli faaliyetler aracılığıyla güçlendirmeyi; kamusal hak ve hizmetlere erişimini desteklemeyi;
- eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik dahil olmak üzere temel insan haklarına erişimleri yolundaki engelleri azaltmayı amaçlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

Derin Yoksulluk Tanımı: AAD&DYA yoksulluğu çok boyutlu bir çerçevede, kişilerin temel hak ve ihtiyaçlarına erişimlerinin kısıtlanmasının yanında ekonomik, sosyal, politik ve kültürel haklarına ulaşımlarının da engellendiği bir olgu olarak ele alır.

HEINRICH BÖLL STIFTUNG TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ (2001)

Demokratik aktörlerin çalışmalarının güçlendirilmesinden insan ve azınlık haklarının korunmasına, ekoloji ve sürdürülebilir kalkınmadan, küresel ve bölgesel güvenlik politikalarının geliştirilmesine yönelik girişim ve çalışmaları destekleme ve teşvik etme gayretindedir. Merkezi İstanbul'da bulunan Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Bürosu 20 yıldır yukarıdaki ilkeleri güden, insanlar arasında cinsiyet, etnik köken, din ve renk ayrımı yapmaksızın hukuk devleti ilkeleri temelinde kurulu demokratik toplum düzeninin korunması için çaba sarf eden sivil toplum girişimlerini destekler.

TEŞEKKÜR...

*Meclis izleme sürecinde olan destekleri için Meclis İzleme Gönüllü Grubu üyelerimizden; **Simge Akkaş, Betül Alp, Bilge Begüm Bay, Yasemin Cura, Büşra Cansel Dalkılıç, Nalan Ergincan, Roysi Florentin, Demet Hakman, Deniz Hallık, Melih Kuran ve Meryem Uyaver'e** teşekkür ederiz.*

*Yoksulluğun, kişisel ya da belirli bir grubun seçim ve tercihlerine dayandırılmadığı, temel insan hakları bağlamında ele alınıp tartışıldığı, sürdürülebilir önleyici politikalarla mücadele edilmesine dair yaptığımız çalışmalara destek veren ve projeyi hayata geçirebilmemizi sağlayan **Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliğine** teşekkür ederiz.*

6 Şubat 2023 Depremi Sonrası T.B.M.M.'de Afet ve Yoksullukla Mücadele: Kanun Tekliflerinin İstatistiksel Analizi

1. GİRİŞ

Ekonomik kriz ve pandeminin etkisiyle halihazırda gündemde olan yoksullaşma, 6 Şubat depremi ile birlikte ülke çapında derinleşerek yayıldı. Deprem sonrasında barınma krizinin ve afet yönetimindeki eksikliklerin daha da belirgin hale gelmesiyle beraber özellikle seçim sürecinde politika yapımcıların gündemine giren derinleşen yoksullukla mücadelede hak temelli ve çok boyutlu bir yaklaşımın göz ardı edilmesi tehlikesinden endişe duyan Derin Yoksulluk Ağı, öz deneyimine dayanarak savunuculuk ve lobi çalışmaları yapmaya afet ve yoksulluk ilişkisi özelinde de devam etmektedir.

Elinizdeki çalışma, bu bağlamda ve Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği desteğiyle gerçekleştirilen “Ekonomik Kriz Dönemi ve 6 Şubat Depremi Sonrasında Afet ve Yoksullukla Mücadele Politikaları için Öneriler” kapsamında yapılan bir meclis izleme çalışması doğrultusunda verilen önerileri içermektedir. Çalışmanın ilk bölümünde, 6 Şubat Depremi sonrasında TBMM’nin 27. ve 28. dönemlerinde afet ve yoksullukla mücadelede verilen hak temelli kanun tekliflerin hangi hak sahiplerine ve hak alanlarına yöneldiğine dair Derin Yoksulluk Ağı gönüllüleri ile birlikte yapılan taramalardan ortaya çıkan eğilimler grafik olarak paylaşılmıştır. Ardından, milletvekillerine önümüzdeki yasama yılında hangi hak sahiplerine ve hak alanlarına yönelebileceklerine dair üç öneri sunulmuştur. Bu önerilerden ilki, tam zamanlı istihdama katılmayan hak sahiplerinin “üretken” görülmemesi sebebiyle dışarıda kalmalarına karşı politika yapıcıların bu kesimlerin derinleşme potansiyeli taşıyan ekonomik sorunlarını gündeme getirmeleri ve çözüm önerileri sunmalarıdır. İkincisi afetlerle ilgili kanun tekliflerinin içerik ve zamanlama açısından anlık krizlere acil yanıt verme odaklı olmanın yanında ayrıca tedbir amaçlı olması ve zamana yayılarak

yapılmasıdır. Üçüncüsü, yoksulluk ve afetle ilgili hak temelli yaklaşımların toplum değil birey odaklı olmak yerine istihdam, barınma, ulaşım, enerji, eğitim, beslenme gibi toplumsal hizmet odaklı olması ve gündem belirleme kapasitesi olan parlamenterlerin paradigma değiştirici yönde bir etkide bulunmasıdır. Çalışmanın ikinci bölümü ise, afet ve yoksullukla mücadele politikalarının üretilmesinde kurulabilecek ortaklıkların imkan ve sınırlarına dair sivil topluma ve parlamenterlere bazı ön işaretler sunuyor: Analizimiz sırasında fark ettiğimiz hak temelli parlamentarizmin dayanışma boyutuna dair bir sorunun tespitinden yola çıkarak yaptığımız lobi çalışması sonucunda, hak odaklı kanun tekliflerinin bireysel düzeyde yapılmakta olduğunu görmemiz üzerine, ortak kanun teklifleri hazırlama ihtiyacının aciliyetine inanarak başlattığımız lobi çalışmasında görüşme yaptığımız farklı partilerden milletvekillerinin olumlu yaklaşımlarını bu bölümde paylaşıyoruz ve buna dayanarak TBMM'nin 28. Dönemi'nde de sivil toplum ile politika yapıcılar arasında ortak çalışma imkanları olan bir çatı olması gerektiğini savunuyoruz. Çalışmanın son bölümünde ise, afetle mücadele kapsamında örnek alınabilecek bazı model önerilerini politika yapıcılara takdim ediyoruz.

2. KANUN TEKLİFLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1 Metod ve Sınırlar

İncelediğimiz dönemde verilen kanun teklifleri çalışmamızda üç ayrı kategorilendirmeye tabi tutuldu: Bunlardan birincisi, kanundan pozitif yönde etkilenmesi hedeflenen hak sahibi öznelere, ikincisi öznelerin sahip olmaları gereken hak alanına, üçüncüsü ise öznelerin haklarından faydalanma enstrümanı olarak düşünülen uygulamalara işaret etmektedir. Her bir kategorilendirmenin kırılımları mevcut olmakla beraber, bazı kırılımların da alt kırılımları değerlendirmeye alınmıştır.

Kanun tekliflerinin ölçümünde karşılaşılan zorluklardan ilki, iki ayrı yasama döneminin varlığıdır. 6 Şubat Depremi ile 14 Mayıs Milletvekili Genel Seçimleri arasındaki periyot 27. Yasama Dönemi'nin 6. yılına, 14 Mayıs Milletvekili Genel Seçimleri ile veri toplamayı sonlandırdığımız 30 Eylül arasındaki periyot ise 28. Yasama Dönemi'nin 1. yılına denk gelmiştir.

İki ayrı dönemin partilere göre milletvekili dağılımı farklı olduğundan, paylaşılan grafiklerde kanun tekliflerini veren partilerin incelemesi daha sınırlı tutulmuştur. Okuyucunun da dikkatini çekeceği üzere, ağırlık kategorilendirmesi yapılan hak sahiplerine, hak alanlarına ve uygulamalara verilmiştir. Araştırmada karşılaşılan bir diğer güçlük de kategorilendirmesi yapılan değişikliklerin ölçülmesi ile alakalıdır.

Her ne kadar içeriği itibariyle muhtelif kanun maddelerinin sağlayacağı pozitif değişiklikler daha kapsamlı olma potansiyeli taşısa da hak temelli kanun değişikliklerinde TBMM'yi daha aktif olmaya teşvik etmek amacıyla bu gibi çalışmaların yapılması gerektiğine istinaden, Meclis'te verilen emeği yansıtabilmek adına, her bir kanun teklifinin içerdiği madde sayısı orantılarda kıstas alındı. Örneğin eğitim hakkı ile ilgili bir kanun teklifinde dört madde varsa, oran hesaplamada o kanun teklifi dört ile çarpıldı. Kanun tekliflerindeki geçici maddeler de çarpana dahil edilirken, her kanun teklifinde bulunan yürütme ile alakalı ikişer madde değerlendirmeye alınmadı. Birden çok kategoriye ilgilendiren veya birden çok partinin ortaklaşa verdiği kanun tekliflerinde ise, sağlıklı bir oranlama yapabilmek adına kanun tekliflerini içeren maddelerin sayısı, ilgilendirdikleri kategori sayısına veya parti sayısına bölündü.

Hak Sahibi

Çalışan	Özel
	Kamu
Afetzedede	Çiftçi
	Esnaf
	Diğer
	Serbest Meslek
	İklim
Bebek	Deprem
	Genel
	Salgın
	Çocuk
	Genç
	Emekli
	Kadın
	Ebeveyn
	Kronik Hasta -Engelli - Bakıcı
	Yaşlı
	Dul ve Boşanmış ve Yetim
	Genel

Hak alanı

Eğitim

Sağlık

İstihdam

Şahsi bütçe

Hijyen

Enerji

İletişim

Barınma

Beslenme

Ayrımcılık

Emeklilik

Ulaşım

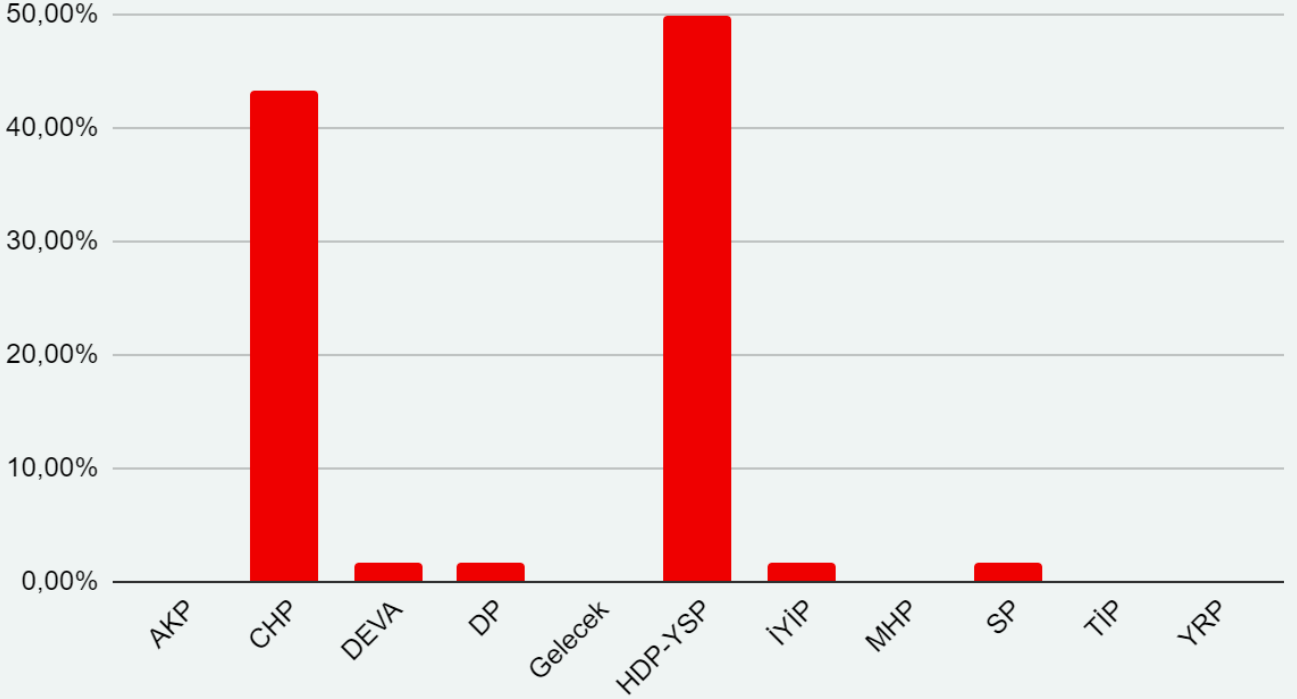
Tedbir

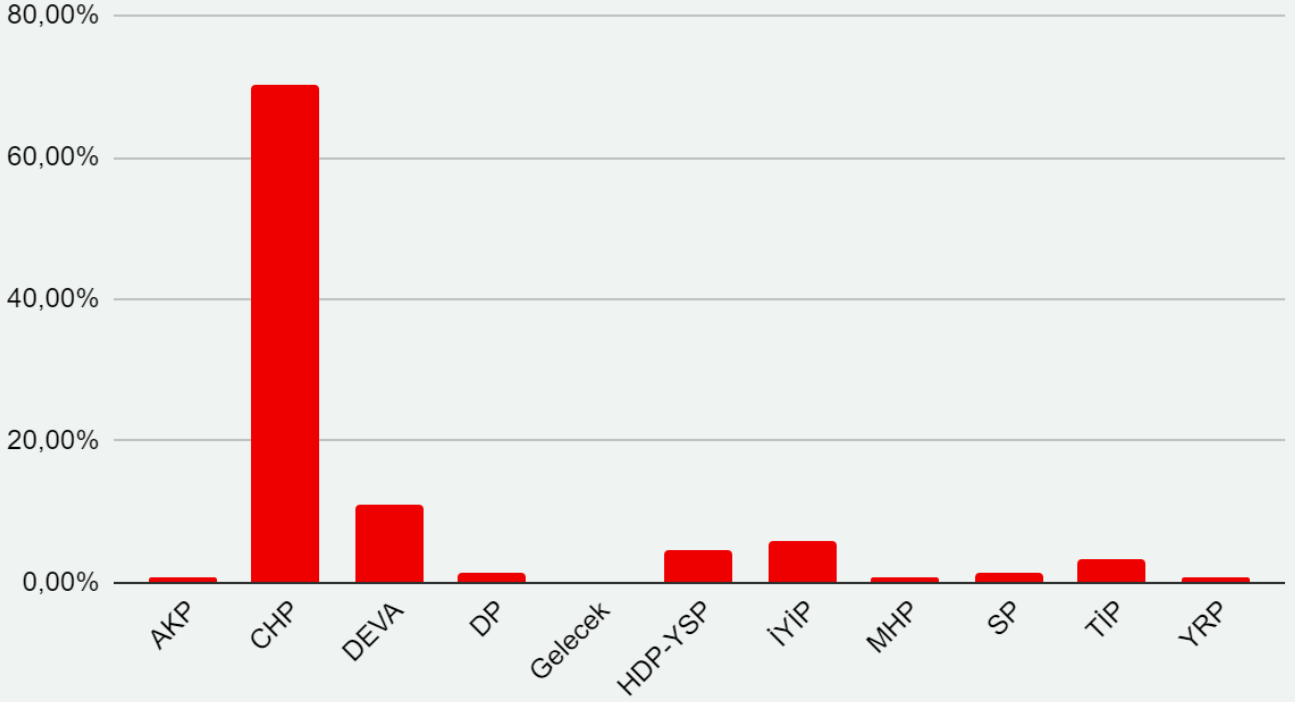
Uygulama	Maaş ve Ücret	Tahsis	
		İşveren Desteği	
		İyileştirme	
	Mali Yükümlülük: (Vergi-harç-kesinti-prim)	İndirim	
		Muafiyet	
		Silme	
	Statülandırma	Meslek edindirme	
		Güvencelilik	
		Çalışma koşulları	
	Destek	Ayni	
		Nakdi	Hibe ikramiye
			İyileştirme
			Tahsis
		Teknik	
		Sosyal	
	Kurumsallaşma	Düzenleme	
		İhdas	
	Kredi-Borç	Erteleme	
		Silme	
		Faiz iptali	
İzin			
Yaptırım			

2.2. Kanun Tekliflerinde Odak Önerileri

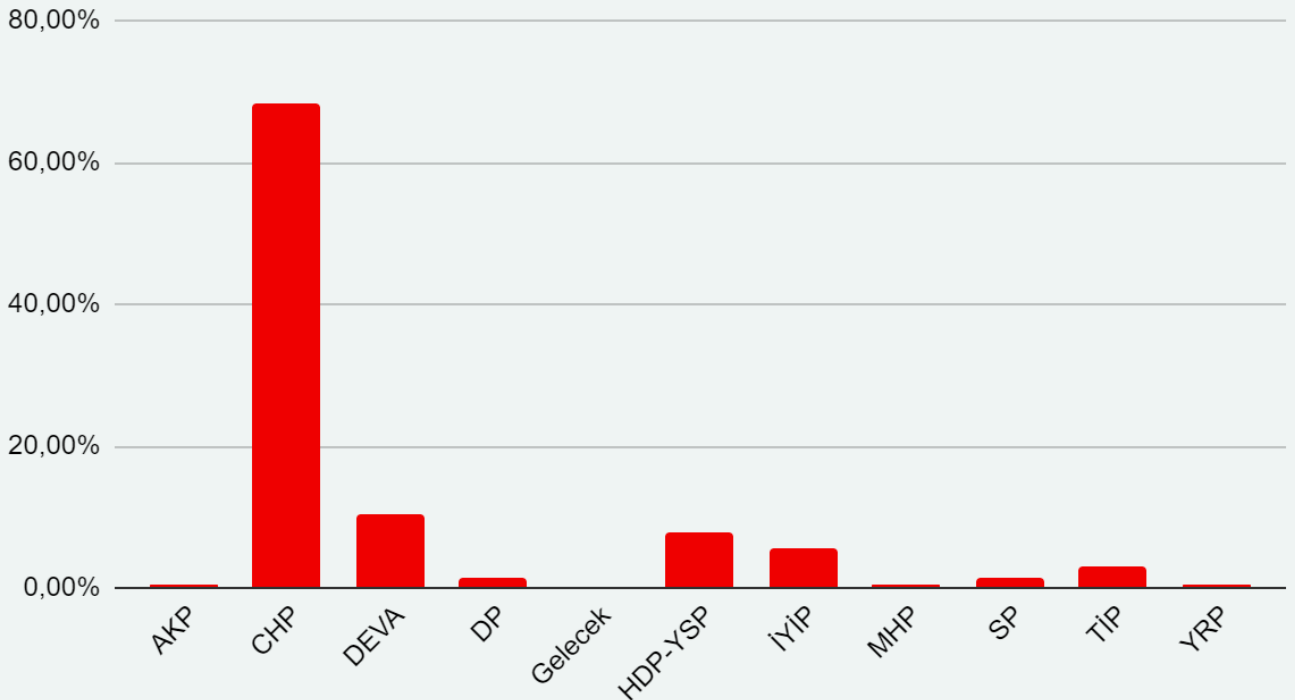
6 Şubat Depremi'nin olağanüstü gündemiyle son iki ayını tamamlayan 27. TBMM'nin bu dönemde afet ve yoksullukla ilişkili hak alanlarıyla ilgili verilen kanun tekliflerini gözlemlediğimizde, YSP'nin, milletvekili oranına kıyasla yüksek bir oranda (%50) kanun teklifinde bulunduğunu görüyoruz. Aynı dönemde YSP'yi %43,33 ile CHP'nin takip ettiği görülüyor (Bkz. Grafik 1.1). Buna karşılık 28. TBMM'nin incelediğimiz ilk dört ayında ise tekliflerin %70,39'u CHP milletvekilleri tarafından verilmiştir. CHP'yi %11,18 ile DEVA Partisi, %5,92 ile İYİ Parti, %4,61 ile de YSP takip etmiştir (Bkz. Grafik 1.2).

Grafik 1.1. Kanun önergesi sayılarının teklif veren partilere göre dağılımı (6.2.2023-7.4.2023)

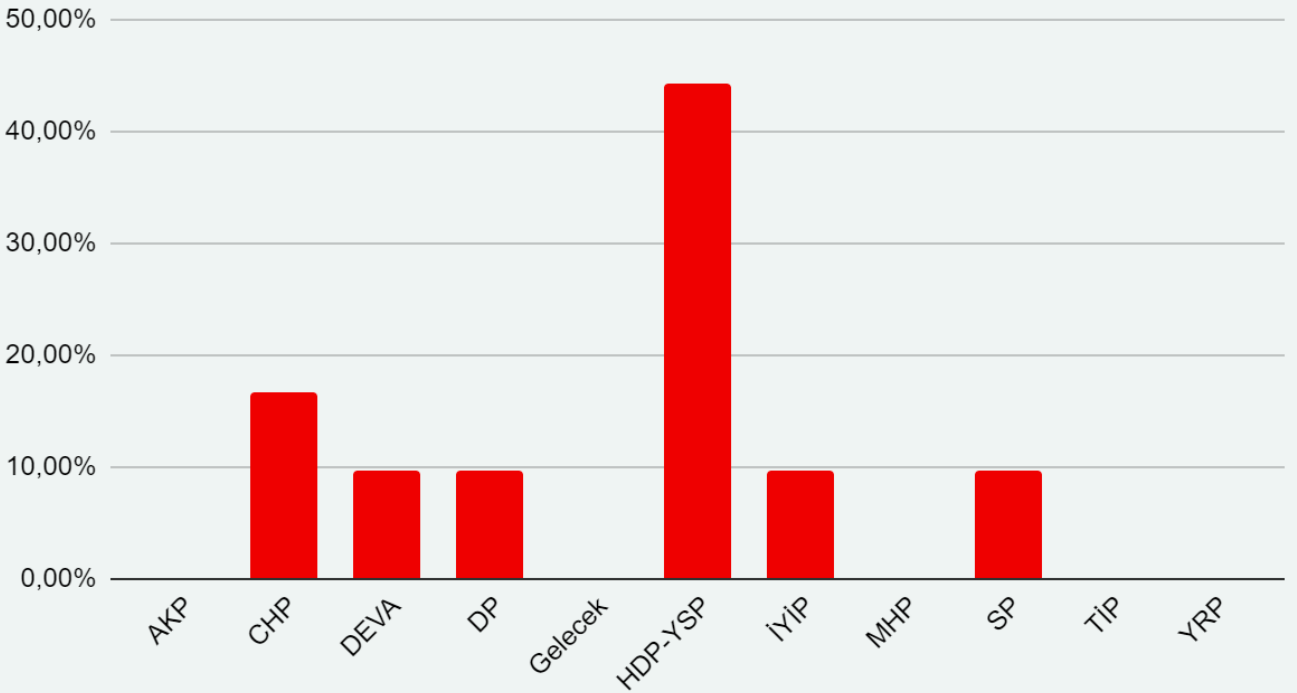

Grafik 1.2. Kanun önergesi sayılarının teklif veren partilere göre dağılımı (2.6.2023-30.9.2023)

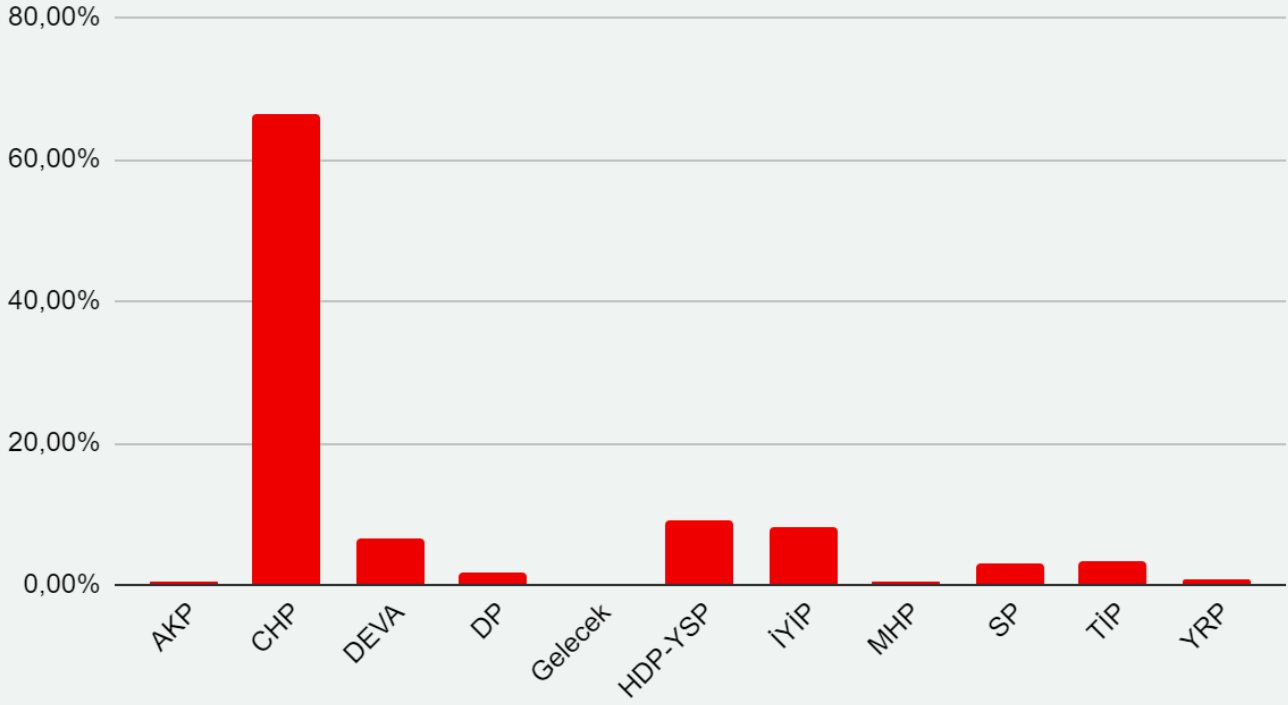
Grafik 1.3. Kanun önergesi sayılarının teklif veren partilere göre dağılımı (Toplam)

Hak temelli kanun teklifi maddeleri üzerinden parti performansları incelendiğinde, 27. TBMM’de yine YSP’nin %44,35 ile en yüksek efor sarfettiği gözlemlenir. YSP’yi %16,71 ile CHP takip ederken, 56 madde içeren 2/1252 esas numaralı ortak kanun teklifine dahiliyetleri itibariyle DEVA Partisi, DP, İYİ Parti ve Saadet Partisi de %9,74 ile YSP ve CHP’yi takip ettiler. (Bkz. Grafik 2.1)¹ 28. dönemde ise CHP’nin %66,39 ile milletvekili sayısına oranla çok daha fazla kanun değişikliği önerisini TBMM gündemine taşıdığı dikkat çekmektedir. An itibariyle milletvekili sayısına oranla daha fazla efor sarfettiği görülen diğer partiler ise DEVA Partisi (%6,64) ve TİP (%3,32) (Bkz. Grafik 2.2).

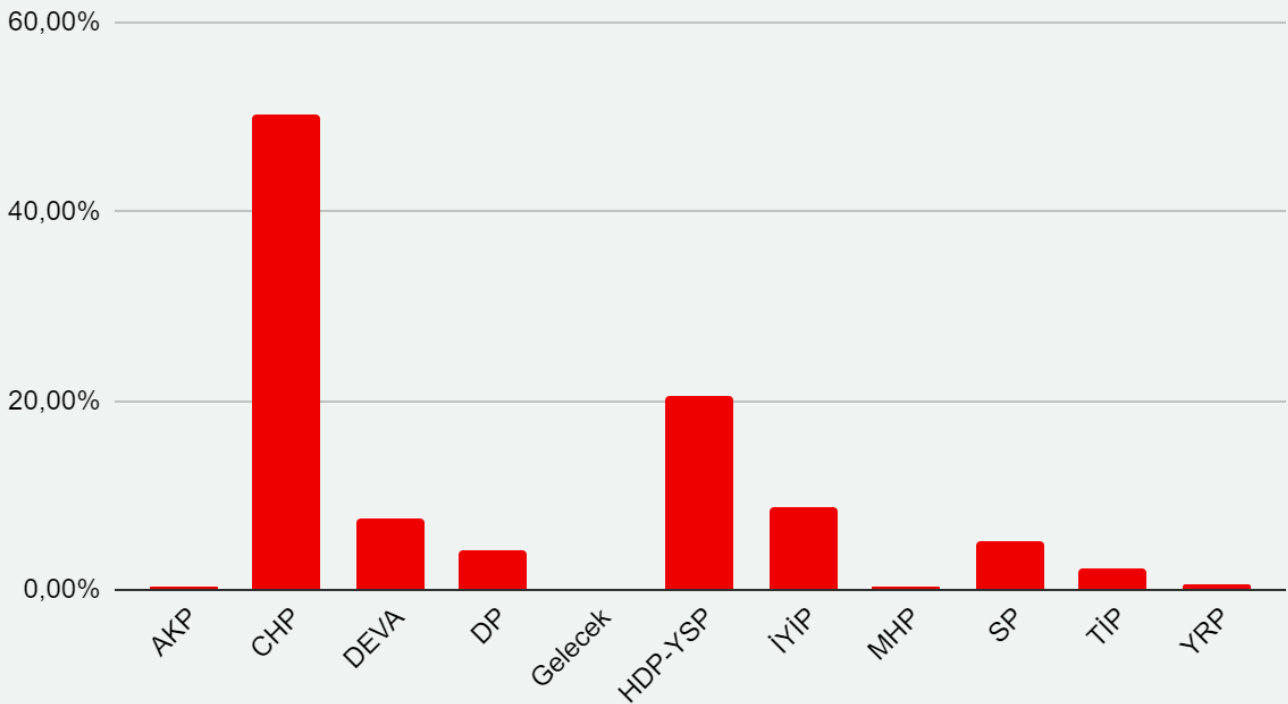

Grafik 2.1. Kanun önergesi maddelerinin teklif veren partilere göre dağılımı (6.2.2023-7.4.2023)

¹ <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/b3b5bceb-b568-4a59-b09a-0189211c5ffb>

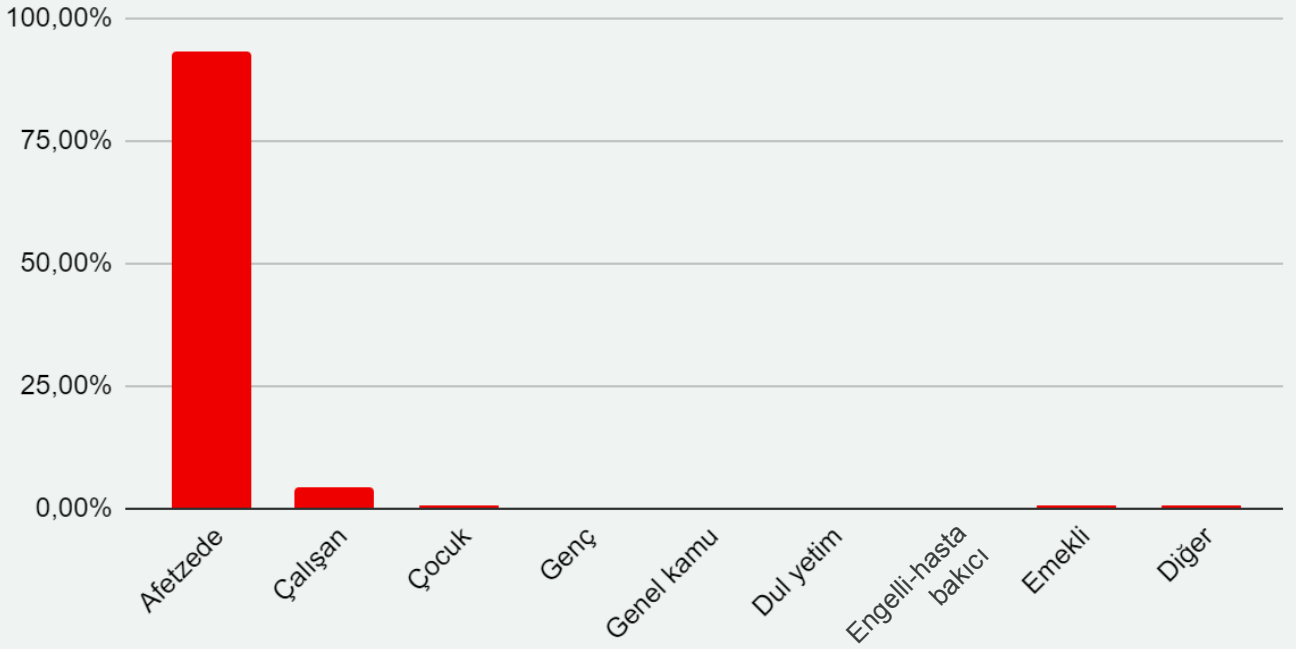

Grafik 2.2. Kanun önergesi maddelerinin teklif veren partilere göre dağılımı (2.6.2023-30.9.2023)

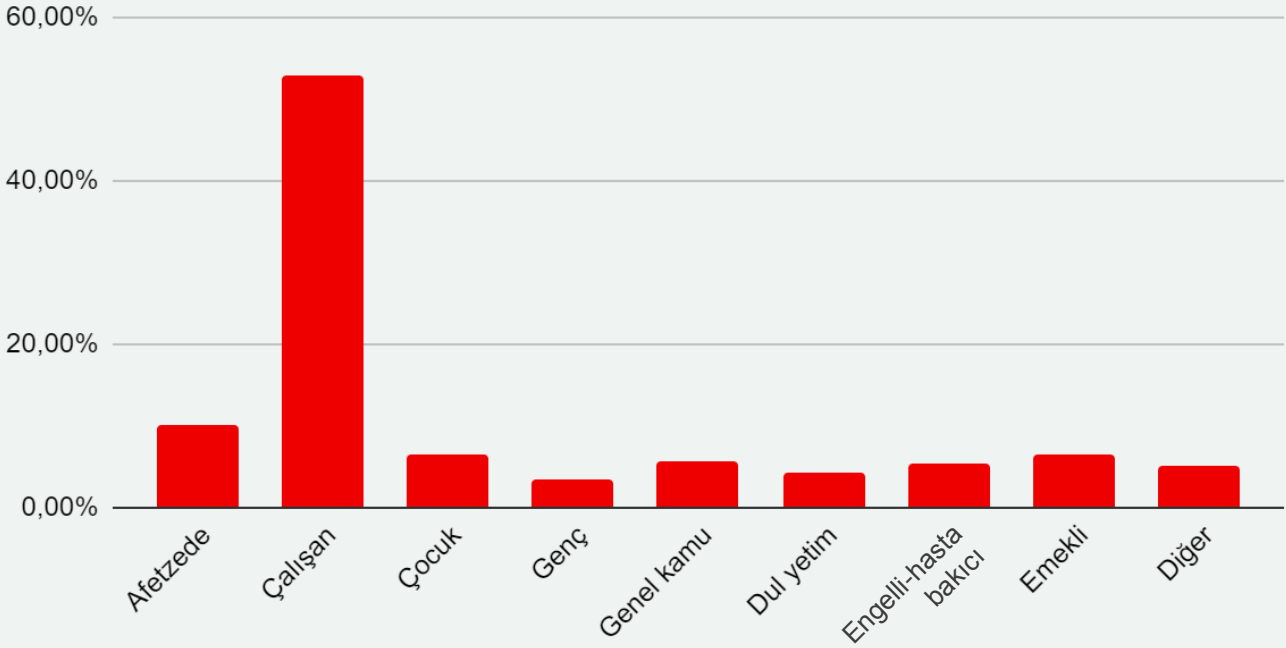
Grafik 2.3. Kanun önergesi maddelerinin teklif veren partilere göre dağılımı (Toplam)

27. TBMM'nin incelediğimiz dönemdeki kanun teklifi maddeleri incelendiğinde, hak sahipleri arasında afetzedeler %93 gibi bir oranda çok büyük bir ağırlığa sahip olmuştur (Bkz. Grafik 3.1). 28. dönemin ilk dört ayı itibariyle ise afetzedeler ağırlıklarını çok ciddi oranda kaybetmiştir. Bu periyotta afetzedeler ile ilgili kanun teklifi maddeleri %10,16 oranında kalmıştır (Bkz. Grafik. 3.2). İki meclisin toplam performansına baktığımızda ise ücretli çalışanların ağırlığı dikkat çekmektedir (%38,21) (Bkz. Grafik 3.3).

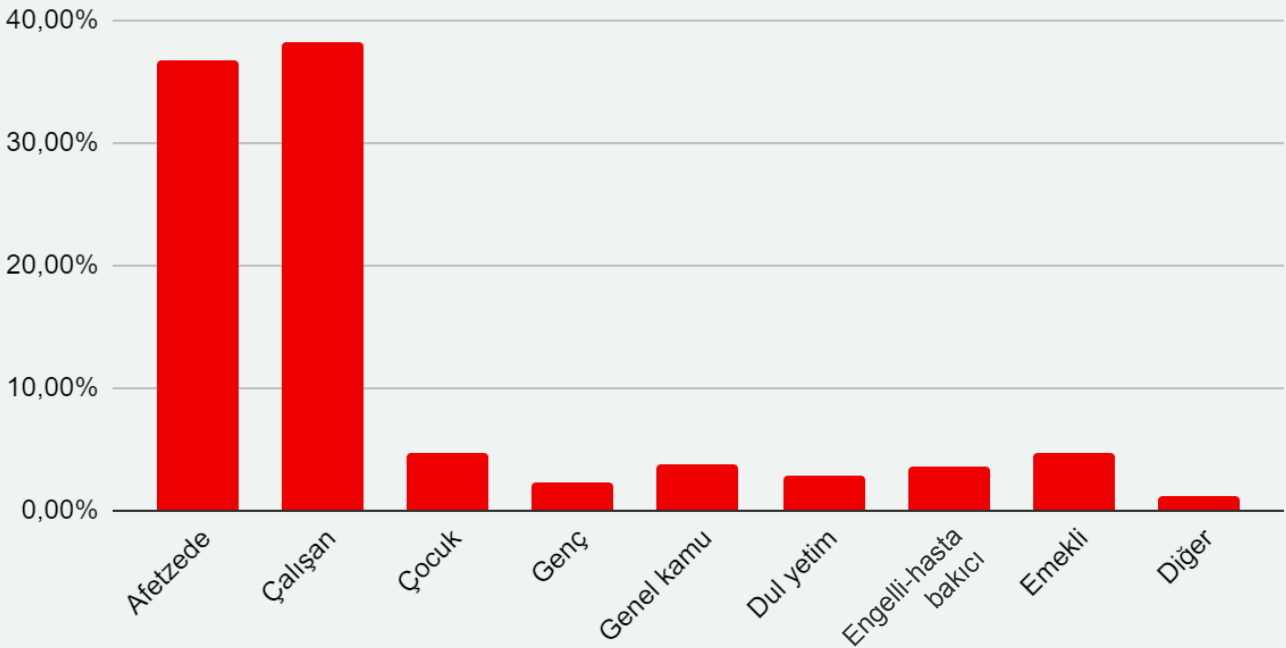

Grafik 3.1. Kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu hak sahiplerine göre dağılımı (Ana kırılım) (Tüm partiler) (6.2.2023-7.4.2023)

Grafik 3.2. Kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu hak sahiplerine göre dağılımı (Ana kırılım) (Tüm partiler) (2.6.2023-30.9.2023)

Grafik 3.3. Kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu hak sahiplerine göre dağılımı (Ana kırılım) (Tüm partiler) (Toplam)

ÖNERİ 1

Ücretli çalışan haklarını ilgilendiren kanun tekliflerinin yüksek olması iki açıdan açıklanabilir. Bunlardan ilki Türkiye’de son yıllarda yaygınlaşan ücretli/ayıklı çalışan yoksulluğunun yakıcı etkisidir. Çalışan yoksulluğunun aciliyetinin ortaya çıkmaya başlaması açısından partilerin konuyu gündemleştirmesi önemli olmakla birlikte, tam zamanlı istihdamda olmayan kırılğan grupların ücretli çalışanlara kıyasla çok geride kalması tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Paylaşım krizinin derinleşeceği koşullarda, tam zamanlı istihdama katılmayan grupları “üretken” görülmemesi sebebiyle dışarıda bırakabilecek bir seçiciliğe karşı politika yapıcıların bu kesimlerin derinleşme potansiyeli taşıyan ekonomik sorunlarını gündeme getirmeleri ve çözüm önerileri sunmaları hayati öneme sahip olacaktır.

Afetlerden etkilenen kişiler çok çeşitli insan hakkı ihlalleri riskiyle karşılaşabilmeleri nedeniyle² afetlere karşı yapılması gereken hazırlıkların yapılmasını hedefleyen kanun tekliflerini “tedbir” kategorisine dahil ederek incelemeye aldık. 6 Şubat Depremi’nin 27. TBMM üzerindeki bir diğer etkisini alınması hedeflenen tedbirlerde görmekteyiz. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Acil Durumlar ve Afet Komisyonu’nun kurulması,³ Afet ve Acil Durumlara Müdahale Bakanlığı adı altında bir bakanlık kurulması,⁴ aktif fay hatları veya zonları üzerine yapı yapılmasının yasaklanması amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin mevzuat değişikliklerinin yapılması⁵ gibi amaçlarla YSP 46 madde içeren 3 kanun teklifinde bulunmuştur. Yine CHP, İYİP, DP, SP, DEVA’nın ortaklaşa verdiği 56 maddelik kanun teklifinde de zorunlu deprem sigortasının yenilenmesi sürecinde, düzenli denetimlerin en geç beş yılda bir yerinde gerçekleştirilmesi ve poliçelerini yenilemeyenlere idari para cezası kesilmesi gibi tedbir öncelikli maddeler bulunmaktadır.⁶ Söz konusu dönemde meclisteki hak temelli kanun teklifi maddelerinin %40,52’si tedbir hedefli oldu (Bkz. Grafik 4.1). Buna karşılık 28. dönemin başlangıcında tedbirler ile ilgili teklif edilen kanun maddelerinin oranında keskin bir düşüş gözlenmiştir (%2,03 Bkz. Grafik 4.2).

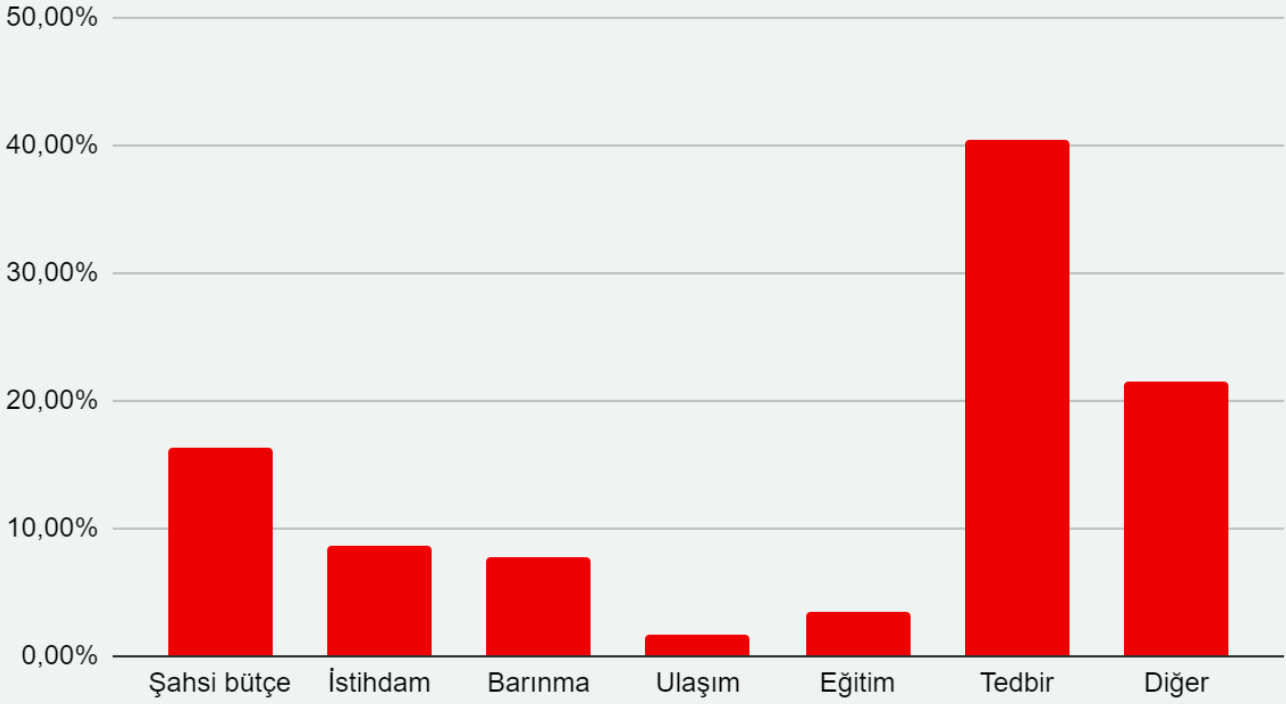
2- <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2023-03/dogal-afetler-insan-haklari.pdf>

3- <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/c90fae63-0ce3-4aeb-a41d-0189ac20895c>

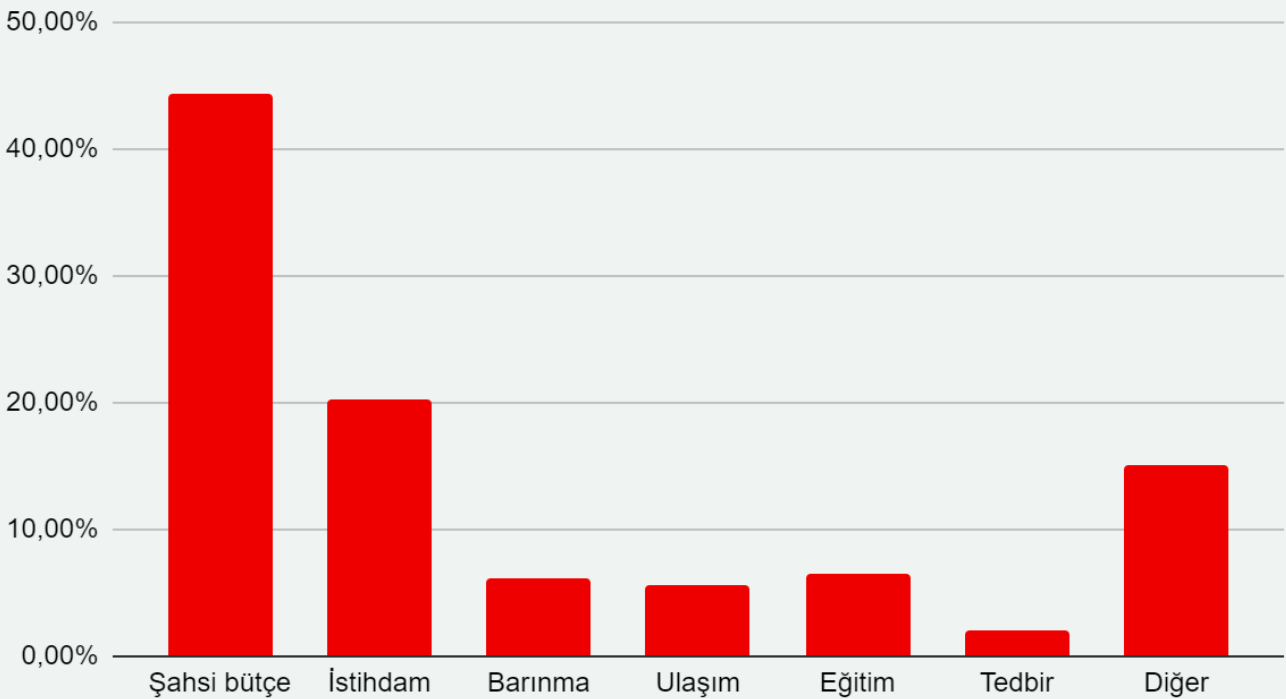
4- <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/a4520c4a-f16f-4321-99b0-0189ac21123d>

5- <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/21a2b5ca-7e41-42e2-8ad3-0189ac20bd5c>

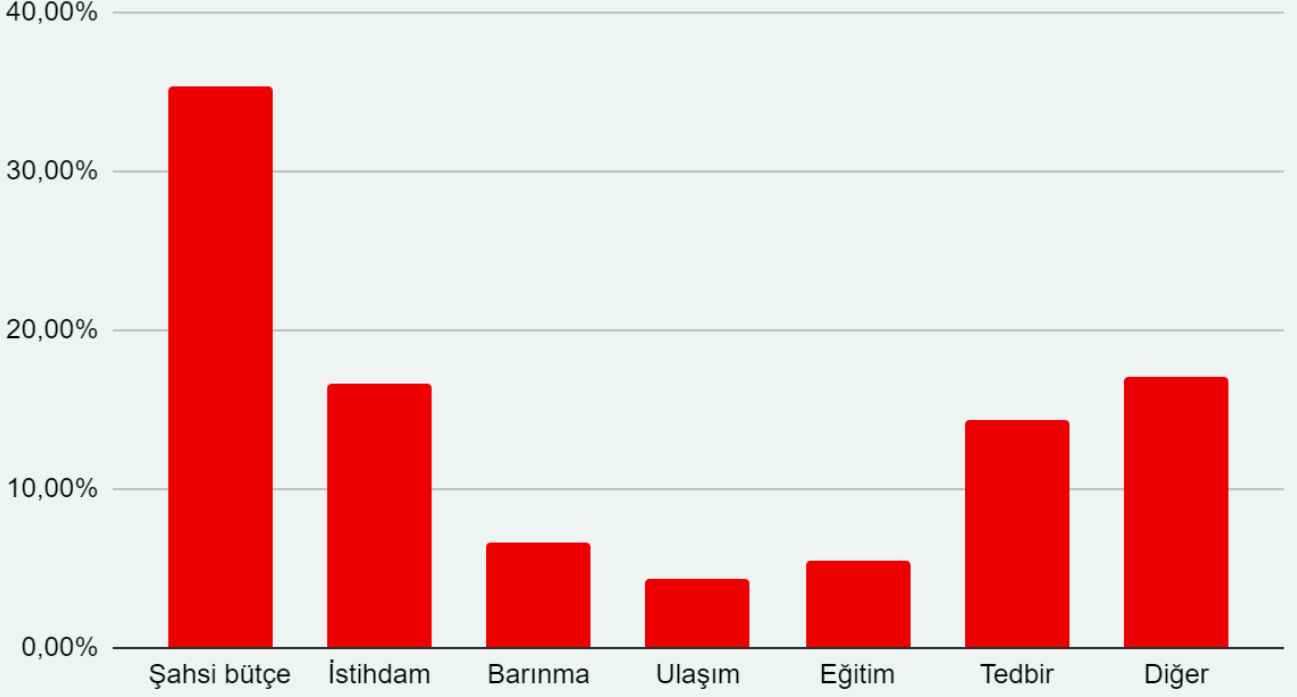
6- <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/b3b5bceb-b568-4a59-b09a-0189211c5ffb>

Grafik 4.2. Kanun önerilerinin ilgili olduğu hak alanlarına göre dağılımı (Ana kırılım)
(Tüm partiler) (6.2.2023-7.4.2023)

Grafik 4.2. Kanun önerilerinin ilgili olduğu hak alanlarına göre dağılımı (Ana kırılım)
(Tüm partiler) (2.6.2023-30.9.2023)

Grafik 4.3. Kanun önerilerinin ilgili olduğu hak alanlarına göre dağılımı (Ana kırılım)
(Tüm partiler) (Toplam)

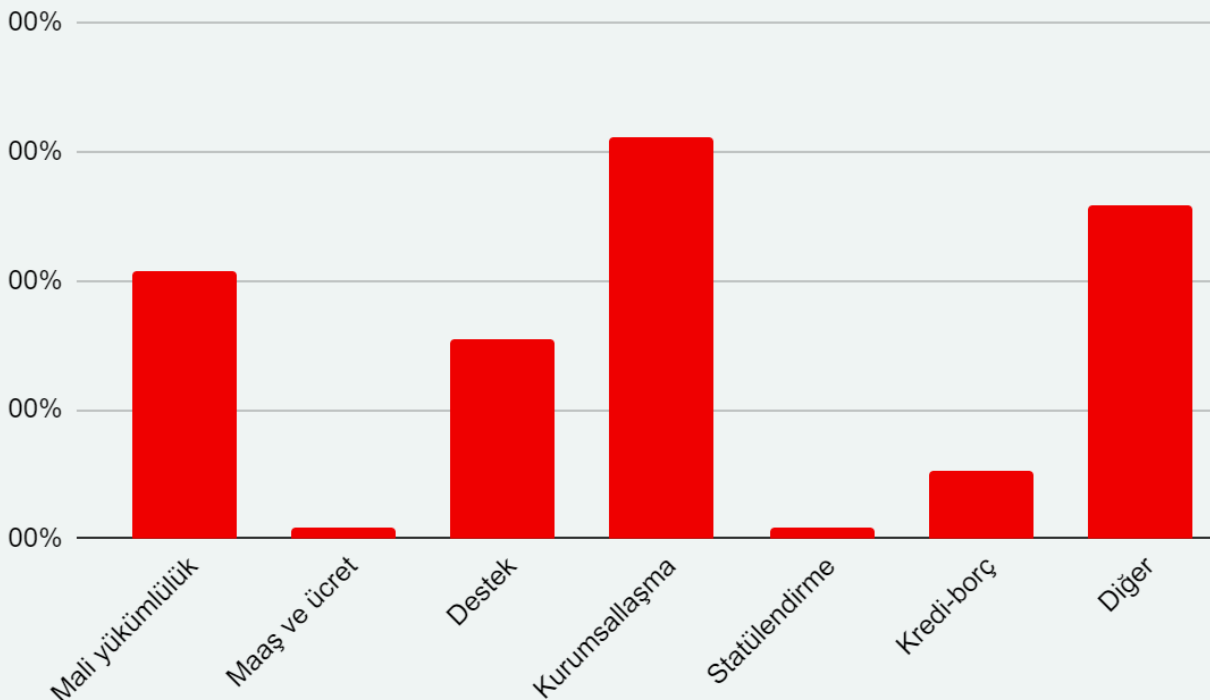
ÖNERİ 2

İklim değişikliği kaynaklı afetlerden etkilenen çiftçilerin desteklenmesi yaşanan gıda kriziyle beraber anlam kazanmasıyla birlikte, uygulamaların -tıpkı CHP, İYİ Parti, DP, SP ve DEVA Partisi'nin 2/1252 esas nolu kanun teklifinin beşinci maddesinin birinci fıkrası, on ikinci maddesinin birinci ve ikinci fıkrası, yirmi birinci maddesinin birinci fıkrası, yirmi yedinci maddesinin geçici ikinci fıkrası örneklerindeki uygulamalarda olduğu gibi⁷⁻ çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Buna ilaveten genel anlamda depremzedeler ile ilgili tekliflerin 28. dönemin ilk ayları itibariyle düşmesi, depremzedelerin "seçimlerden sonra kaderlerine terk edildiği" düşüncesini pekiştirici bir faktör olarak algılanabileceğinden , bu konudaki çalışmaların, özellikle kırılgan grupların ekonomik ve sosyal durumları da dikkate alınarak yeniden TBMM gündeminde yer edinmesi hızlı çözüm önerileri sağlamak için önem arz etmektedir.

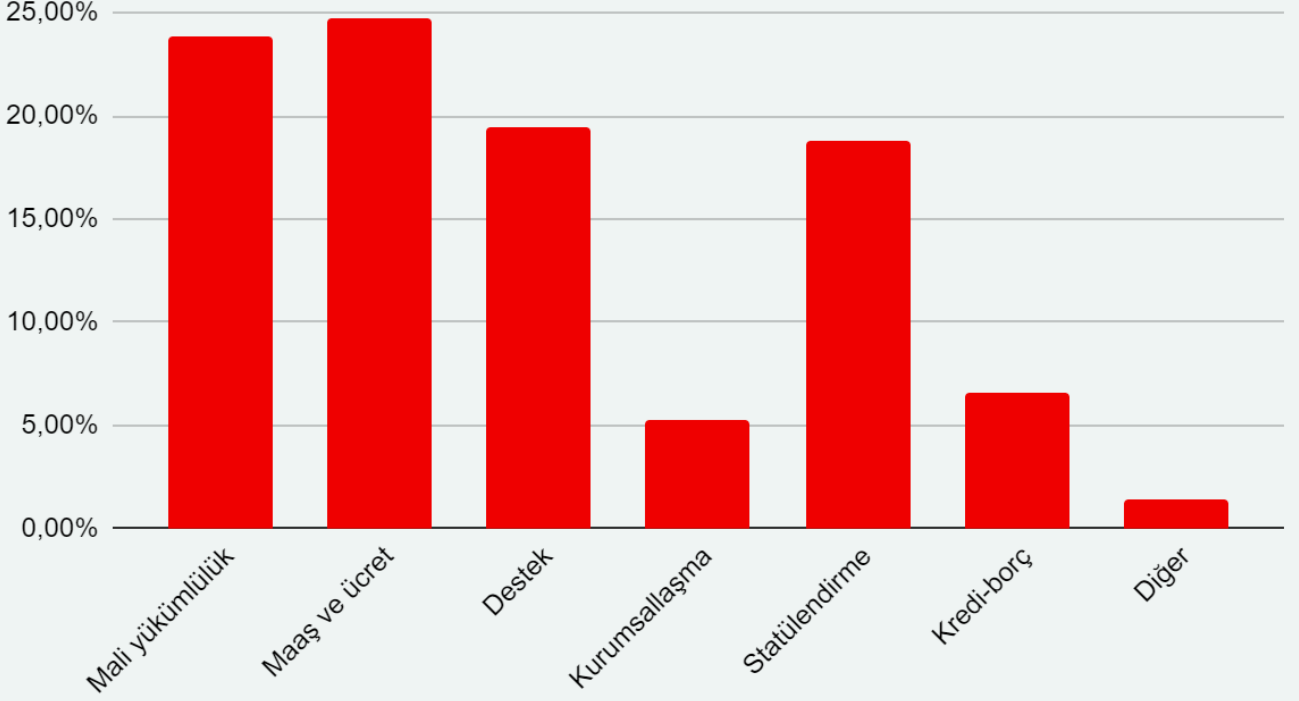
7- <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/b3b5bceb-b568-4a59-b09a-0189211c5ffb>

Diğer hak alanlarına baktığımızda ise, 6 Şubat 2023'ten bugüne hak sahiplerinin en fazla şahsi bütçelerine; yani şahıslara özel yeni nakdi desteklerin tahsisi veya iyileştirilmesi; vergi, harç, kesinti veya prim gibi mali yükümlülüklerin kaldırılması veya bu yükümlülüklerde indirimde gidilmesi; maaş ve ücretlerin tahsisi veya iyileştirilmesi gibi doğrudan kişisel bütçelere yönelik uygulamaları kapsayan kanun teklifi maddelerinin %35,36 ile afet tedbirleri ile ilgili maddelerden dahi önde olduğunu gözlemliyoruz (Bkz. Grafik 4.3). Afet tedbirlerinin önünde olan bir diğer hak alanı ise, güvenli çalışma koşullarının sağlanması, meslek edindirme, çalışma sürelerinin düzeltilmesi gibi uygulamaları içeren ve istihdam ile kategorilendirilen kanun teklifleri ile ilgili oldu. İstihdamla ilgili hakların düzeltilmesini öngören kanun teklifi maddeleri %16,57 ile tedbirlerin (%14.36) hemen önünde yer aldı (Bkz. Grafik 4.3).

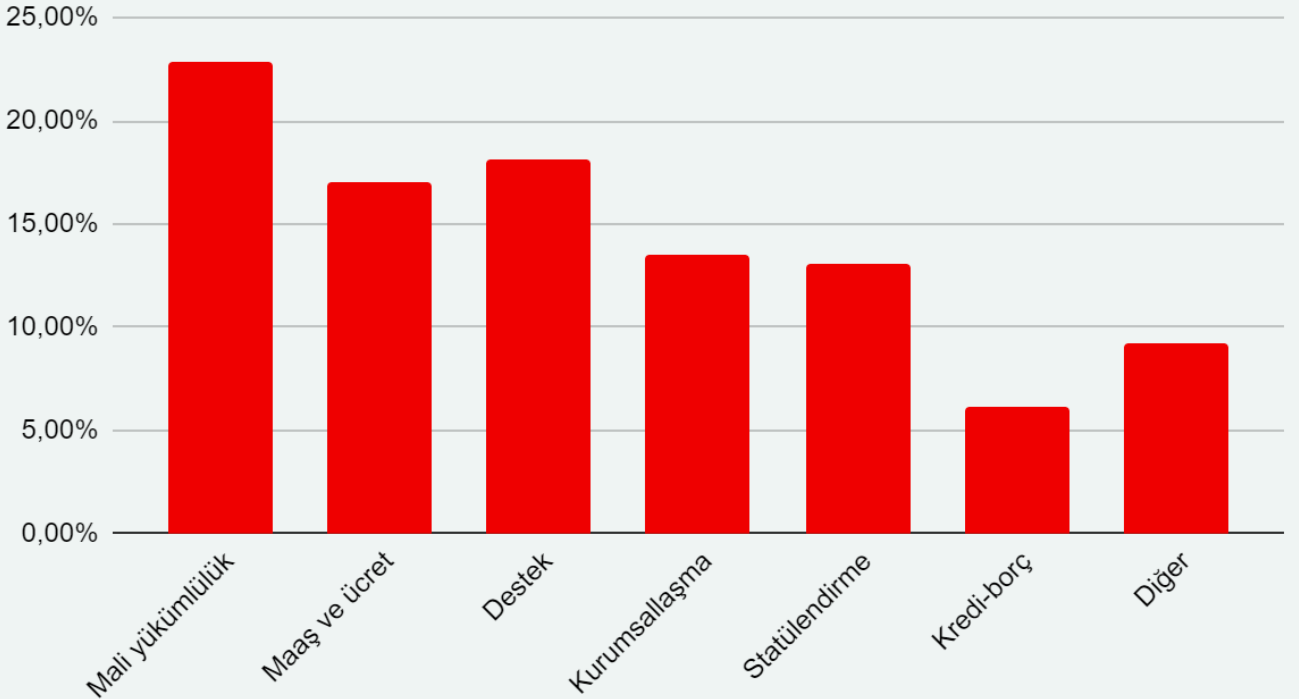
Haklara erişimde kullanılması öngörülen uygulamalara baktığımızda ise, 27. ve 28. dönemler arasında 6 Şubat Depremi'nin etki farkını gözlemleyebiliyoruz. Tedbir içerikli kanun teklifi maddelerinin çoğunda alınması istenen önlemlerin yeni kurumların oluşturulması yoluyla alınmasının öngörülmesi nedeniyle kurumsallaşma %31,03 ile ilk sırada yer alırken; kurumsallaşmayı mali yüklerin hafifletilmesi ile ilgili uygulamalar %20,69 ile takip etmiştir (Bkz. Grafik 5.1). 28. dönemde ise maaş ve ücretler ile ilgili uygulamaları içeren kanun maddeleri %24,73 ile ilk sırayı alırken, mali yükümlülükleri kaldıran veya hafifleten uygulamaları içeren kanun teklifi maddeleri %23,85 ile ikinci sırayı, destekler ise %19,44 ile üçüncü sırayı aldı (Bkz. Grafik 5.2).

Grafik 5.2. Kanun önerilerinin ilgili olduğu uygulamalara göre dağılımı (Ana Kırılım)
(Tüm partiler) (6.2.2023-7.4.2023)

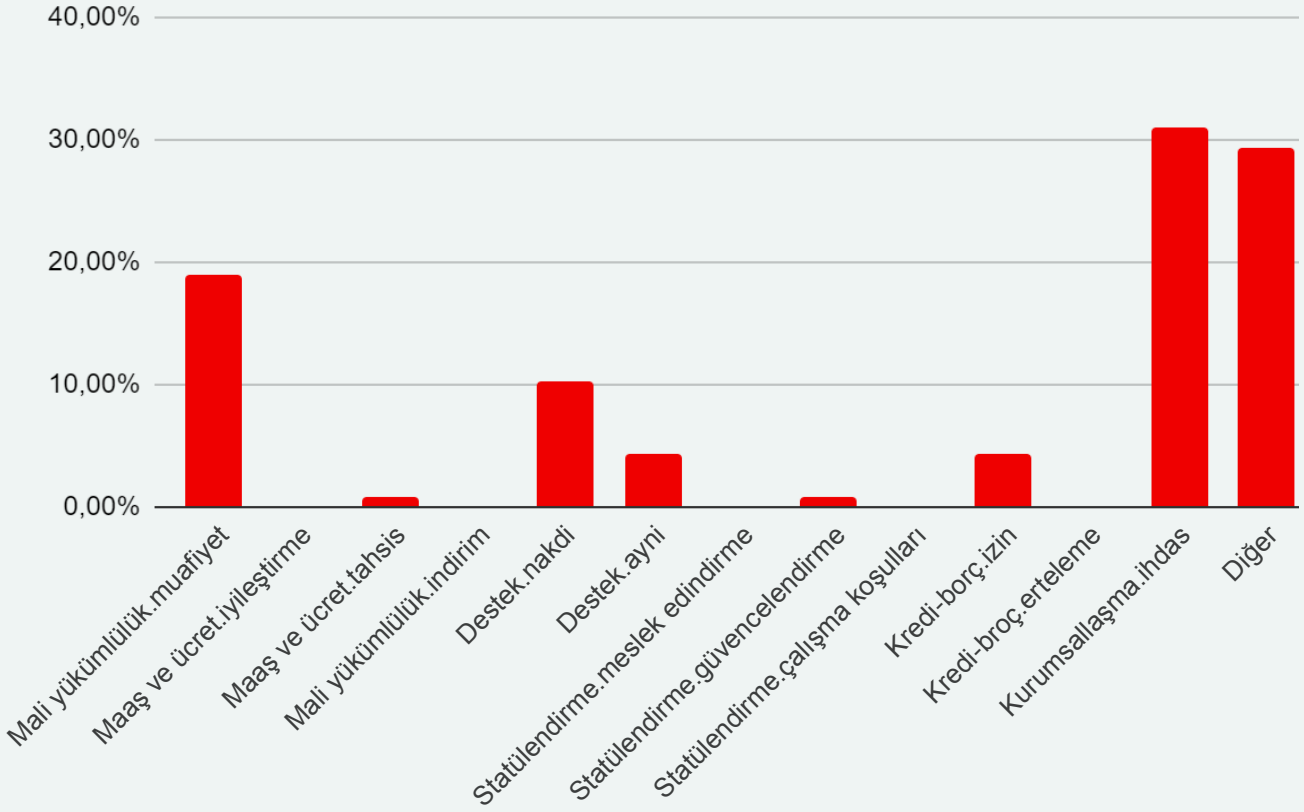

Grafik 5.2. Kanun önerilerinin ilgili olduğu uygulamalara göre dağılımı (Ana Kırılım)
(Tüm partiler) (2.6.2023-30.9.2023)

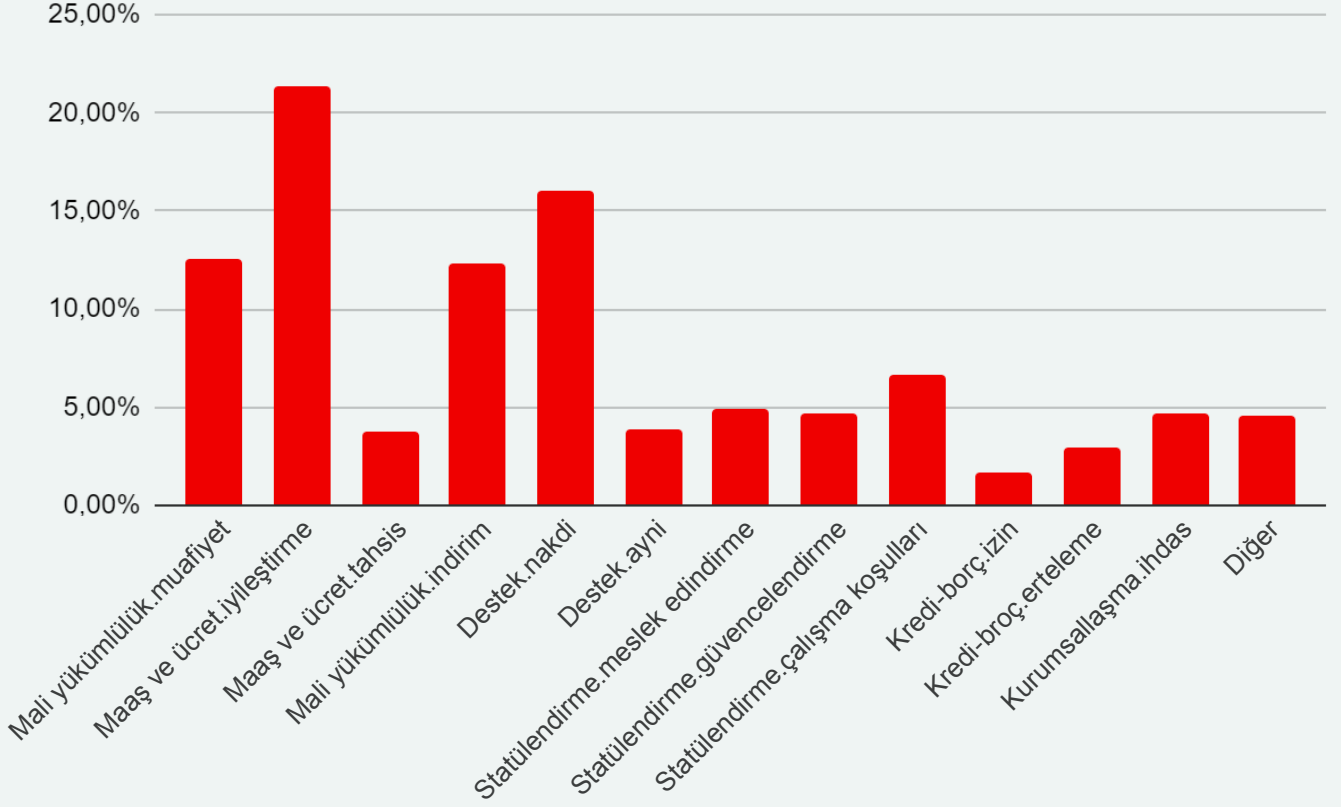

Grafik 5.3. Kanun önerilerinin ilgili olduğu uygulamalara göre dağılımı (Ana Kırılım)
(Tüm partiler) (Toplam)

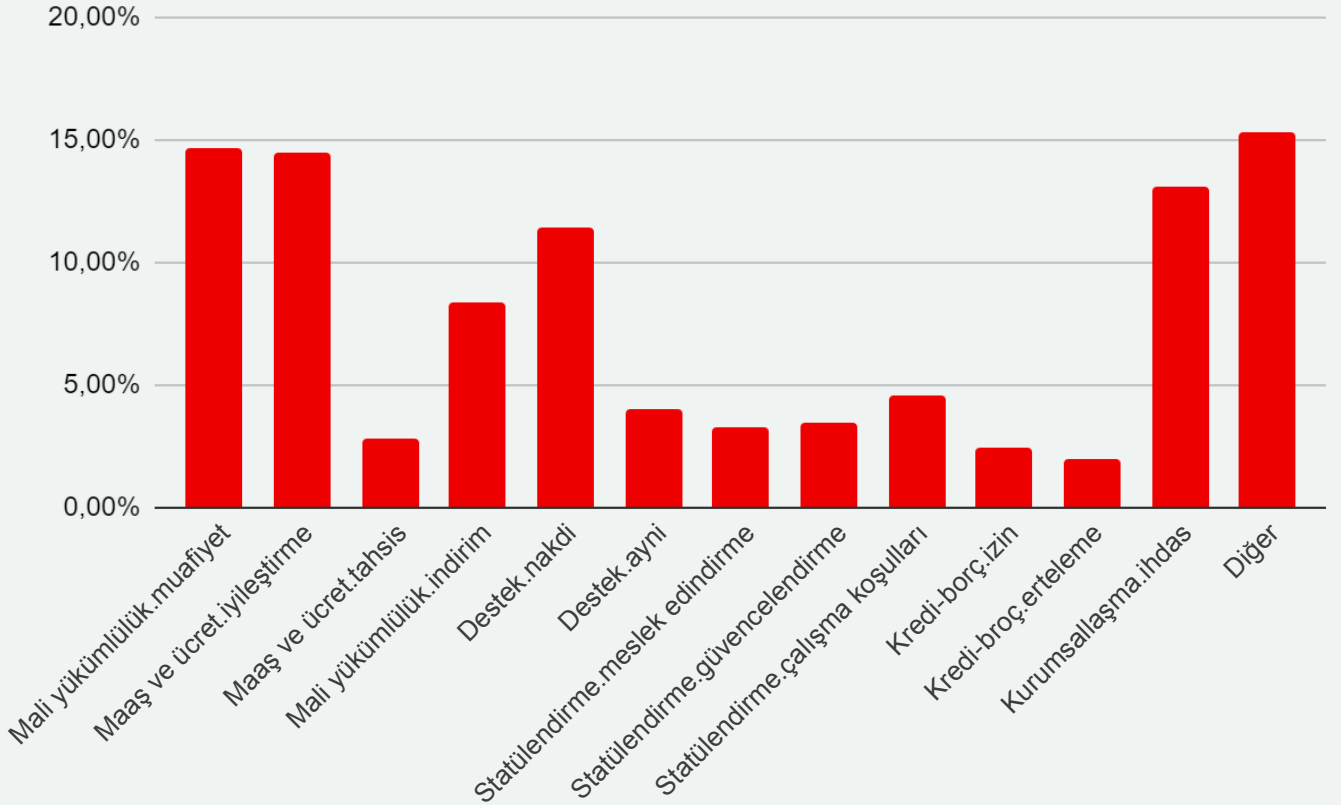
Çeşitliliği nedeniyle uygulamalara alt kırılımlar üzerinden bakmanın TBMM'nin performansını gözlemlemek için faydalı olabileceği düşüncesiyle yaptığımız gözlemler sonucunda, mali yükümlülüklerden muaf tutulması uygulamasının, 27. ve 28. dönemlerin incelediğimiz periyotlarında %14,64 ile en çok tercih edilen uygulama olduğunu gözlemliyoruz. Maaş ve ücretlere yapılması öngörülen zamlar ise, %14,57 ile ikinci en çok tercih edilen uygulama olarak karşımıza çıkıyor. %13,52 ile yeni kurumların oluşturulması üçüncü sıklıkta yer alırken, %11,42 ile nakdi destekler dördüncü sırada yer alıyor. (Bkz. Grafik 6.3).

Grafik 6.1. Kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu uygulamalara göre dağılımı (Alt kırılım)
(Tüm partiler) (6.2.2023-7.4.2023)

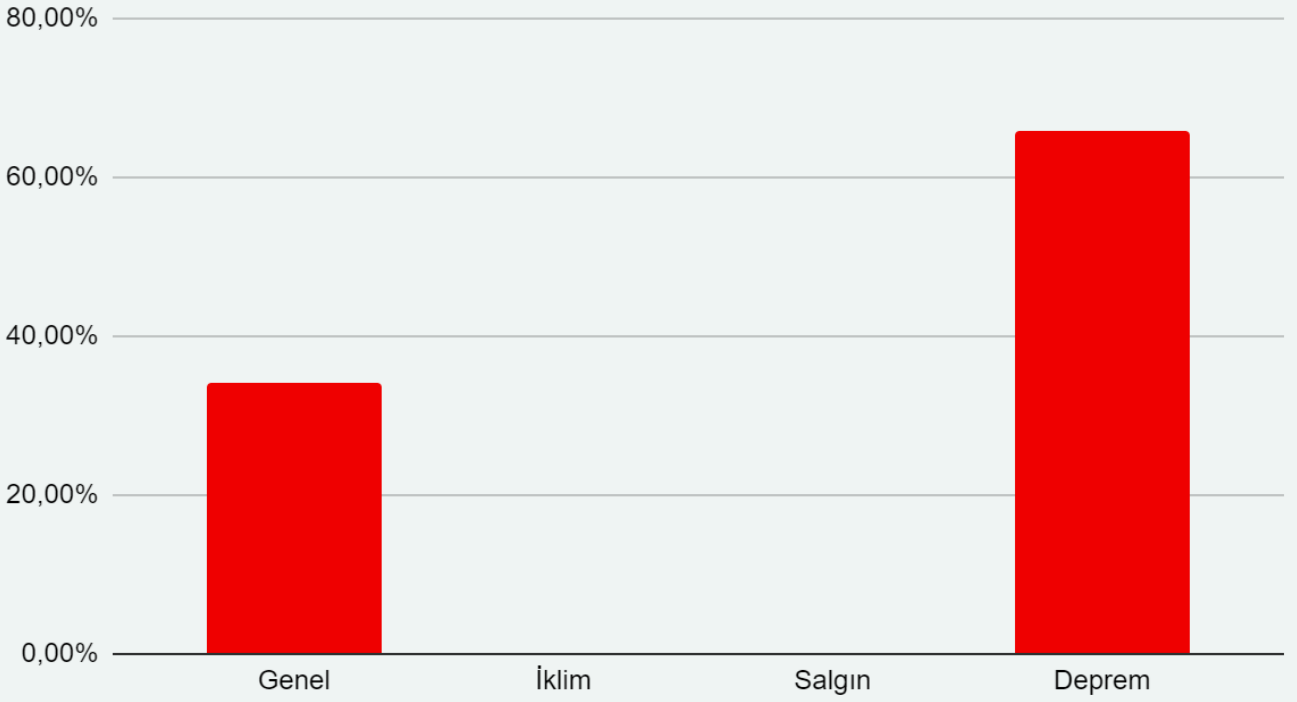

Grafik 6.2. Kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu uygulamalara göre dağılımı (Alt kırılım) (Tüm partiler) (2.6.2023-30.9.2023)

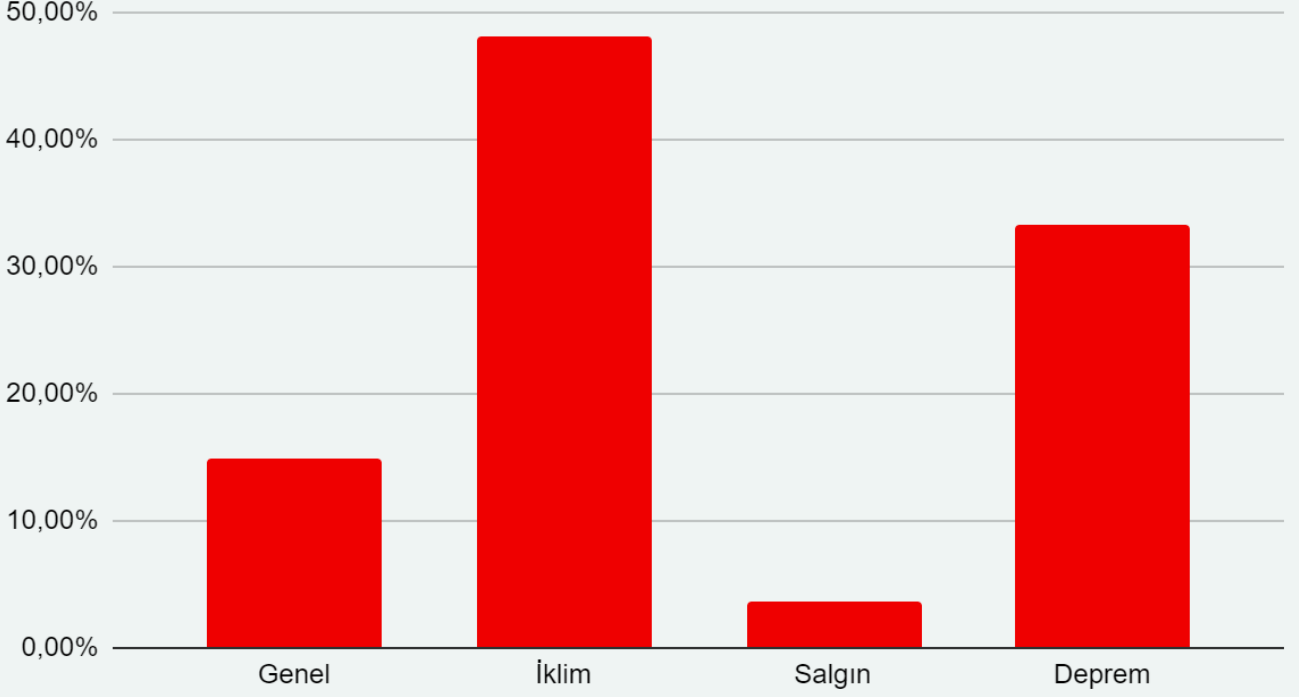

Grafik 6.3. Kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu uygulamalara göre dağılımı (Alt kırılım) (Tüm partiler) (Toplam)

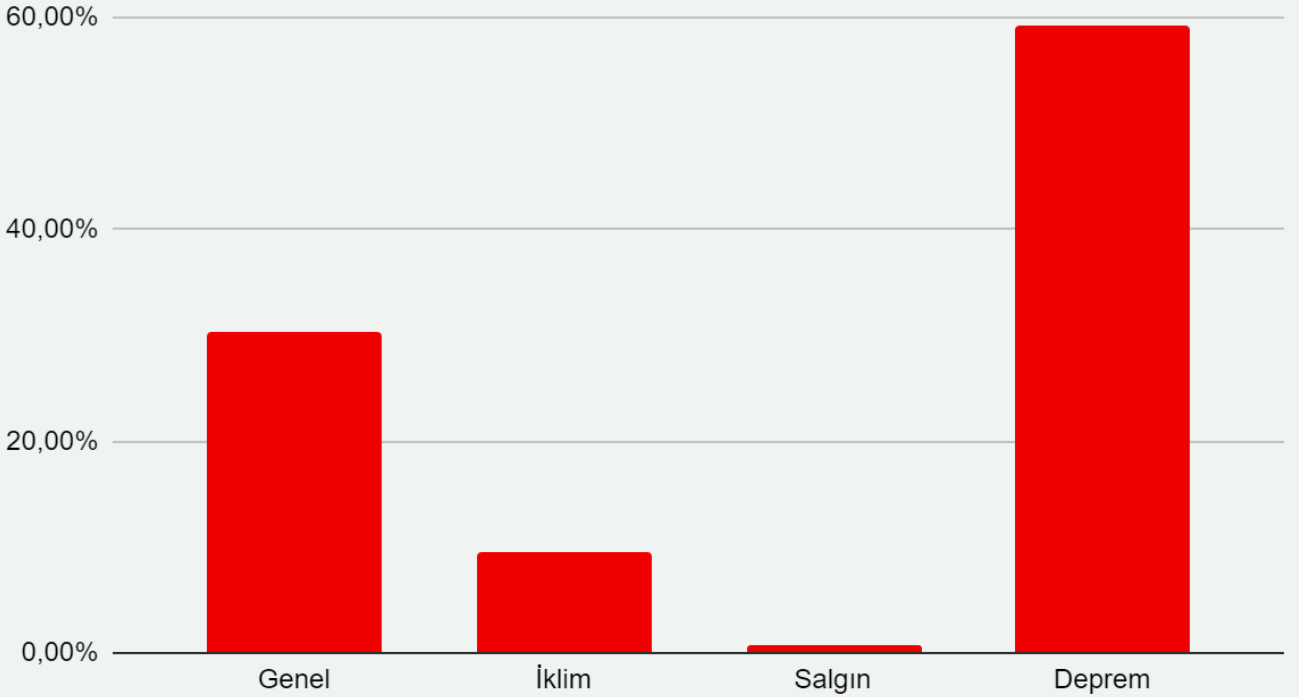
Doğrudan afetzedeleri ilgilendiren kanun tekliflerine bakıldığında dikkat çeken bir diğer husus da afetlerin çeşitleri oldu. 27. dönemdeki afetzedelerle ilgili kanun tekliflerinin %65,74'ü depremzedelerle ilgiliyken, geri kalan tekliflerin tamamı tüm afetzedeleri kapsayıcı niteliktedir. (Bkz. Grafik 7.1). 28. dönemin incelenen periyodunda ise %48,15 ile iklim değişikliği kaynaklı afetlerden etkilenenler ilk sırayı aldı (Bkz. Grafik 7.2). İklim değişikliği sonucu ortaya çıkan afetler ile ilgili kanun tekliflerinin tamamına yakınının çiftçilerin kredi ve borçlarının ertelenmesi ile ilgili teklifler olduğunu not etmek gerekiyor.

Grafik 7.1. Afetlerle ilgili kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu hak sahiplerine göre dağılımı (Alt kırılım) (Tüm partiler) (6.2.2023-7.4.2023)

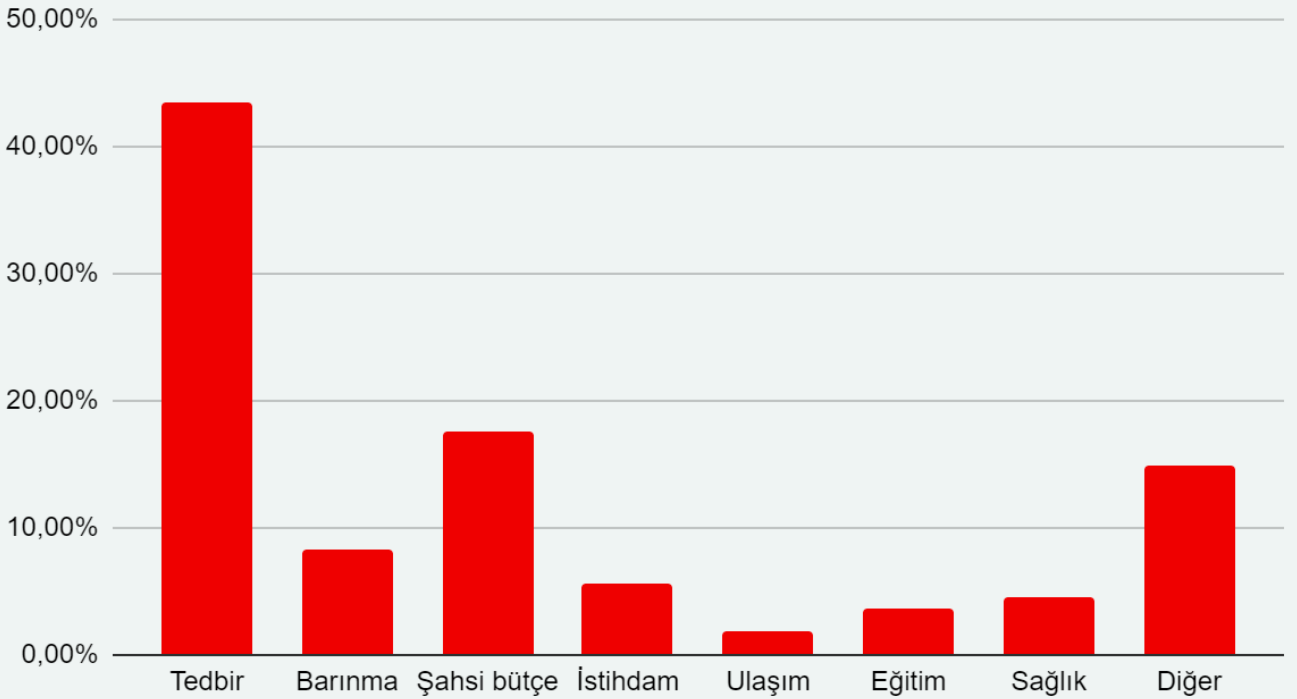

Grafik 7.2. Afetlerle ilgili kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu hak sahiplerine göre dağılımı (Alt kırılım) (Tüm partiler) (2.6.2023-30.9.2023)

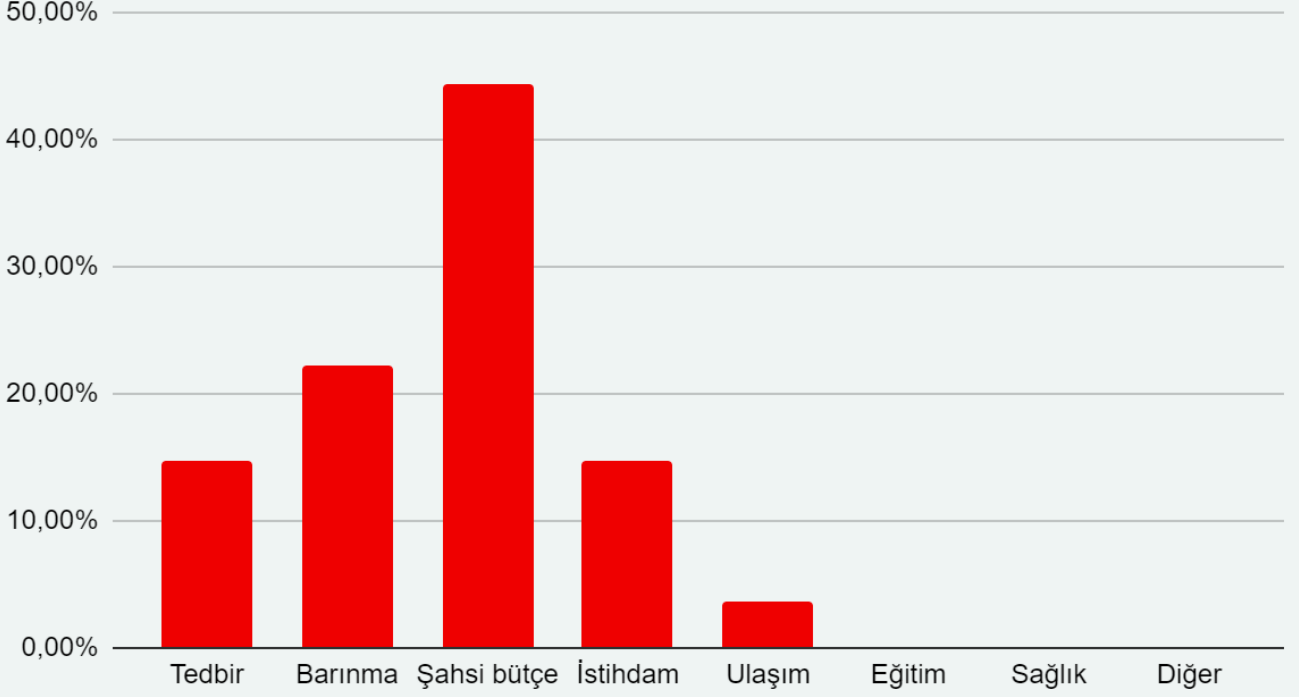

Grafik 7.3. Afetlerle ilgili kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu hak sahiplerine göre dağılımı (Alt kırılım) (Tüm partiler) (Toplam)

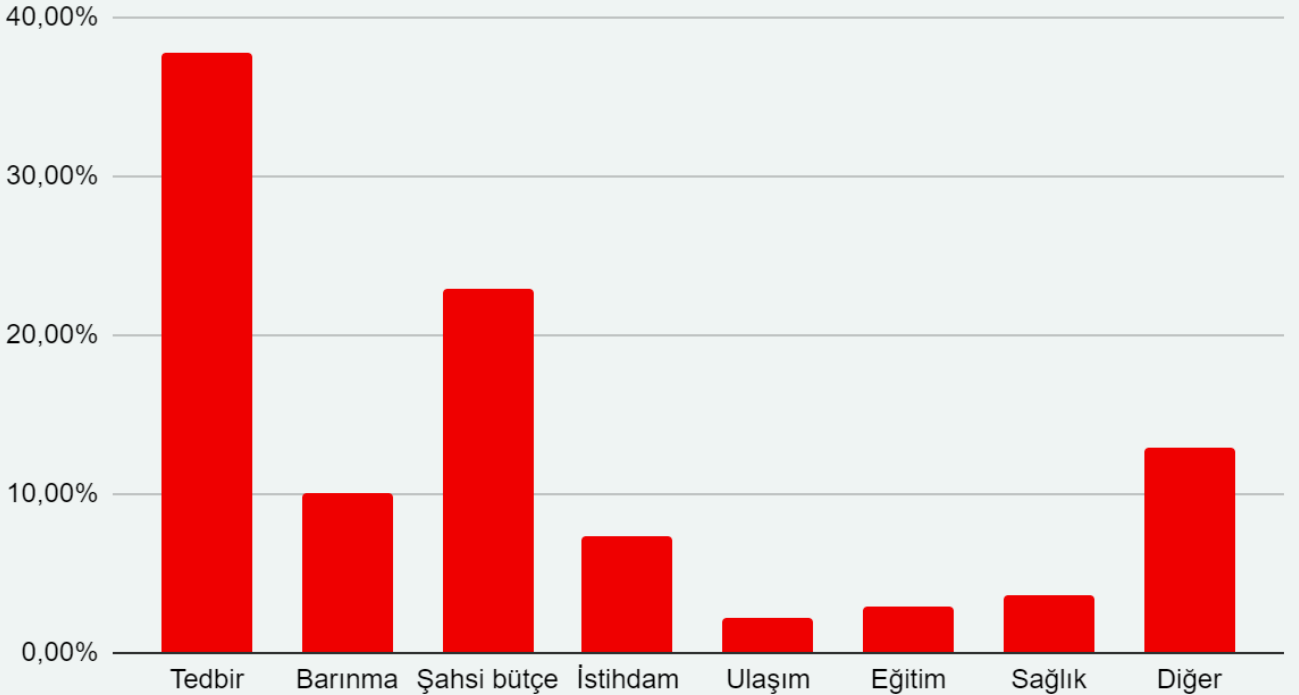
Daha detaylı gözlemlemeye çalıştığımız iki diğer konu, afetlerle ilgili kanun teklifi maddelerinin ilgili olduğu hak alanlarına ve uygulamalara göre dağılımları oldu. Hak alanları arasında tedbirler 27. dönemde daha ön plana çıkarken (%43,52) (Bkz. Grafik 8.1), 28. dönemde şahsi bütçelerin iyileştirilmesi öncelikli oldu (%44,44) (Bkz. Grafik 8.2). İki dönemin incelediğimiz periyotlarının toplamı incelendiğinde ise, %37,78 ile tedbirlerin yurttaşların şahsi bütçelerini düzenleyen kanun teklifi maddelerinin (%22,96) önünde olduğu görülüyor (Bkz. Grafik 8.3). Uygulamalara da kabaca göz atıldığında, 27. dönemde kurumsallaşma (%33,33) ve mali yükümlülüklerin hafifletilmesi ön plana çıkarken (%22,22) (Bkz. Grafik 9.1), 28. dönemde destekler (%36,37) ile kredi ve borçlar (%28,96), kurumsallaşma (%11,11) ile mali (%7,41) yükümlülükleri hayli geride bırakıyor (Grafik 9.2).

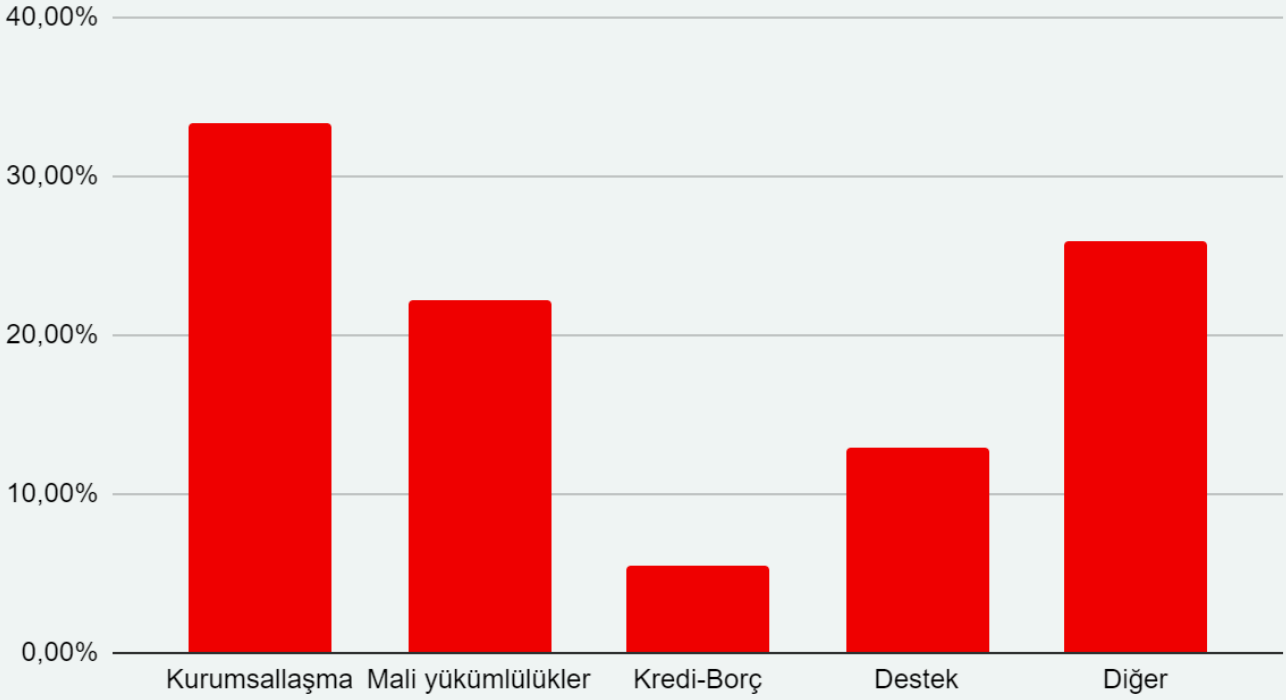
Grafik 8.1. Afetlerle ilgili kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu hak alanlarına göre dağılımı (Ana kırılım) (Tüm partiler) (6.2.2023-7.4.2023)

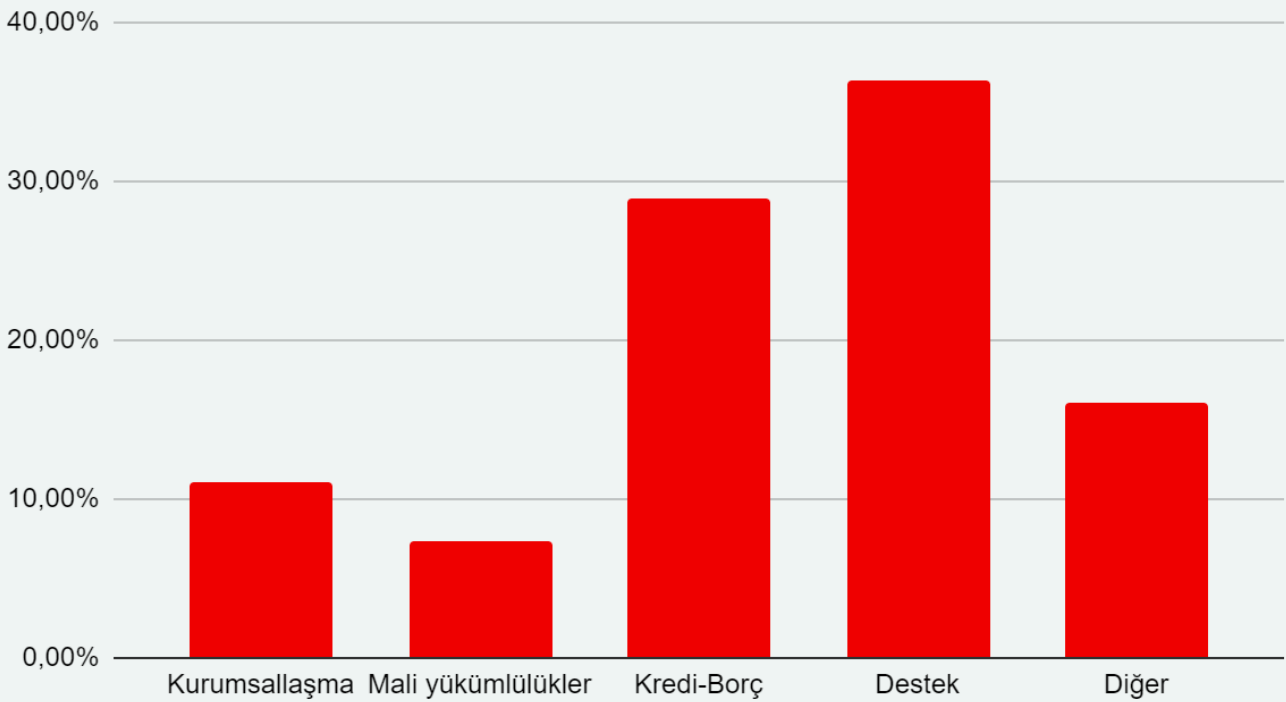
Grafik 8.3. Afetlerle ilgili kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu hak alanlarına göre dağılımı (Ana kırılım) (Tüm partiler) (2.6.2023-30.9.2023)

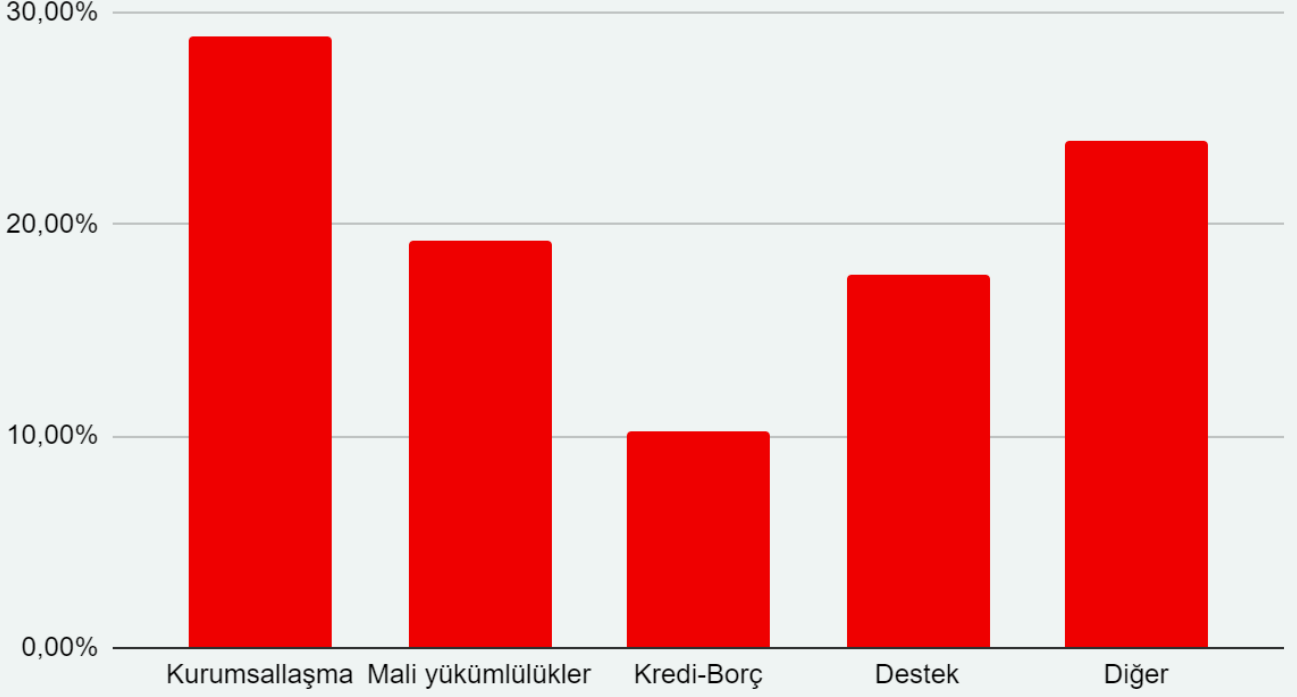
Grafik 8.3. Afetlerle ilgili kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu hak alanlarına göre dağılımı (Toplam) (Tüm partiler)

Grafik 9.1. Afetlerle ilgili kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu uygulamalara göre dağılımı (Ana kırılım) (Tüm partiler) (6.2.2023-7.4.2023)

Grafik 9.2. Afetlerle ilgili kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu uygulamalara göre dağılımı (Ana kırılım) (Tüm partiler) (2.6.2023-30.9.2023)

Grafik 9.3. Afetlerle ilgili kanun önergesi maddelerinin ilgili olduğu uygulamalara göre dağılımı (Ana kırılım) (Tüm partiler) (Toplam)

ÖNERİ 3

Hak alanları arasında şahsi bütçelerin sahip olduğu ağırlık, TBMM’de de yoksulluk ve afetle ilgili hak temelli yaklaşımların toplum değil birey odaklı olduğunun önemli bir göstergesi olarak okunabilir. Bu anlamda, istihdam, barınma, ulaşım, enerji, eğitim, beslenme gibi toplumsal hizmet odaklı kanun tekliflerinin de ağırlığının artması, gündem belirleme kapasitesi olan parlamenterlerin paradigma değiştirici yönde bir etkiye bulunmalarını sağlayabilir.

3. MECLİS LOBİ ÇALIŞMALARI

İncelediğimiz iki yasama dönemi arasında gerçekleştirilen 14 Mayıs 2023 Milletvekili Seçimleri öncesinde, 27. Yasama Dönemi'nin son yasama yılının 6 Şubat Depremi sonrasında periyodunda milletvekilleri tarafından verilen hak temelli kanun tekliflerinin tamamına yakınının bireysel düzeyde olmasını gözlemlememize istinaden "Derin Yoksullukla Mücadele Edecek Vekiller Arıyoruz: Tüm milletvekili adaylarını derin yoksullukla mücadeleye çağırıyoruz" çağrılı ve #mücadeleedeceğim etiketli bir sosyal medya kampanyası başlattık. Kampanyadaki çağrılarımızda, yoksullukla mücadelenin hak temelli politikalarla yapılması doğrultusunda, 0-6 yaş grubuna yönelik ücretsiz ve nitelikli kreş eğitimi, okullarda ücretsiz öğün desteği, engelli çocuğu olan annelerin esenlik haklarına erişimi, kadınların menstrual hijyen ve cinsel sağlık ürünlerine ücretsiz erişimi, doğum öncesi ve sonrası annelerin tıbbi bakımları ve duygusal güçlenmesi, yenidoğan bakım ihtiyaçlarının karşılanması, yalnız ebeveynlerin ekonomik ve psikososyal destek mekanizmalarına erişebilmeleri, yoksullara yönelik erişilebilir hukuki danışmanlık hizmeti, çalışanların eşit değerde işe eşit ücret aldıkları güvenilir ve sağlıklı çalışma koşullarına erişimleri gibi konularda çeşitli hak alanlarına milletvekili adaylarının ve seçmenlerin dikkatini çektik.

Seçimlerden sonra 28. Yasama Döneminin birinci yasama yılı 15 Temmuz'da sonlanmış, 1 Ekim'de ise ikinci yasama yılı başlamıştı. 2-3 Ekim 2023 tarihlerinde tüm partilerden 28. dönem milletvekilleri ile görüş alışverişinde bulunmak ve olası iş birliklerini belirlemek üzere bir meclis ziyareti gerçekleştirdik. Altı milletvekilimiz, YSP Şırnak Milletvekili ve Anayasa Komisyonu üyesi Sayın Ayşegül Doğan Dağlı, CHP Denizli Milletvekili ve TBMM Başkan Vekili Sayın Gülizar Biçer Karaca, YSP Kars Milletvekili Sayın Gülüstan Kılıç Koçyiğit, Gelecek Partisi Antalya Milletvekili Sayın Serap Yazıcı Özbudun, DEVA Partisi Doğa Hakları ve Çevre Politikalarından Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı ve Van Milletvekili Sayın Evrim Rızvanoğlu ve CHP Ankara Milletvekili Sayın Dr. Aylin Yaman dernek çalışanlarımızı ofislerinde ağırladılar.

Görüştüğümüz sayın milletvekillerinin tamamı Derin Yoksulluk Ağı ile işbirliğine hazır olduklarını samimiyetle vurguladılar. Soru ve araştırma önergelerinde, basın toplantılarında ve meclis genel kurulundaki konuşmalarında sunacağımız katkılardan memnuniyet duyacaklarını ifade ettiler. Görüşmelerimizde vekillerimizin özellikle ilgilendiği alanlar olarak yalnız kadın, yaşlı ve çocuk yoksulluğu, kadın sağlık merkezlerinin yeniden açılması, uyuşturucuyla mücadele, okullarda ücretsiz su ve beslenme programlarının kurulması, iklim krizi ve konut ergonomisinin yaşlıların ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi öne çıktı. Vekillerimiz meclis faaliyetlerinde faydalanmak üzere söz konusu alanlarda daha fazla bilgi notu hazırlanmasını ve veritabanımızın kendi ilgi alanlarına göre düzenlenmesini derneğimizden talep ettiler.

Dernek olarak vekillerimizden kendilerinin de olumlu yaklaştığı iki talepte bulunduk. İlk olarak, kendilerini çalıştığımız sahaya davet ettiğimiz konuşmamızda kendilerinin gönüllü olarak saha gözlem notlarının bir kısmını bizzat kaleme almaları dahi gündeme geldi. İkinci

olarak, dünyanın birçok ülkesinde bulunan okul su ve beslenme programlarının partiler üstü bir mesele olarak ülkemizde hayata geçmesi adına ortak hareket ederek birlikte kanun teklifi vermeye de sıcak yaklaşılar.

4. AFET RİSKLERİ İLE MÜCADELEDE ÖNERİLER

Başlangıçta kalkınma çerçevesinde kullanılmak üzere tasarlanmış olsa da insan hakları temelli yaklaşıma doğal afetler bağlamında da giderek daha fazla atıfta bulunmaktadır.⁸ Bu bakımdan 6 Şubat Depremi, gerek hükümeti ve muhalefeti, gerekse sivil toplum kuruluşlarının bu yaklaşımın henüz yaygınlık kazandığı ve kabul görmeye başladığı bir dönemde yakalamıştır denebilir. Afetlere insan hakları temelli yaklaşım yeni olması itibarıyla değerlendirilebilir bir fırsat olarak da görülebilir.

Bu bakımdan BM üyesi 187 devlet tarafından 2015 yılında imzalanan Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi; özellikle gelişmekte olan ülkelerin kendi koşullarına uygun politikalar geliştirmeleri için sürdürülebilir işbirliği gereğini vurgulaması, afet risk azaltma sorumluluğunun merkezi hükümetler, ulusal otoriteler, sektörler ve paydaşlar arasında paylaşılması; toplumsal katılımında cinsiyet, yaş, engellilik ve kültürel faktörlerin göz önünde bulundurulması; bilgi ve veri temelli kararlar alınması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uyumlu politika ve uygulamalar hedeflenmesi; ve kurumlar arasındaki koordinasyonun sağlanmasında yerel otoritelerin yetkilendirilmesi gibi bir çok konuda kılavuz bir metin olarak değerlendirmeye alınmalıdır.⁹

Bu yaklaşımın en önemli ayaklarından birisi afet risklerinin azaltılmasında kırılgan grupların durumlarının göz önüne alınmasıdır. 6 Şubat Depreminden en fazla etkilenen kırılgan gruplar arasında çocuklar ve yaşlılar öne çıkmaktadır. Bu nedenle bu grupların haklarını gözeten ve afet müdahalesinde kendilerine yapabilirlik kazandıran modellerin örnek alınması büyük öneme sahiptir.

Çocukların ihtiyaçlarını ve haklarını göz önünde bulundurmasında başarılı bir model sunan “Şili Sizinle Büyüyor” programının 27 Şubat 2010 Şili Depremi’ndeki performansı bu açıdan dikkat çekicidir. Depremden üç yıl önce kurulan ChCC, afet müdahalesini mümkün kılan mekanizmaları, ulusal ve yerel düzeydeki kurumlar arasında inşa ettiği ortak ağlar sayesinde tesis etmiştir. Gruplar arasındaki bilgi alışverişi, tüm kurumların çocukların sağlık durumuna ilişkin daha eksiksiz bir resme sahip olmasını sağlamıştır. Böylece depremden hemen sonra sağlık merkezine gidemeyen çocukların sağlık durumu tespit edilebilmiştir ve normal şartlar altında deprem sonrasında kendi sorumlulukları altında ezilen kurum görevlilerinin koordinasyonları bu program sayesinde mümkün olabilmiştir.¹⁰

8- Karen da Costa & Paulina Pospieszna. “İnsan Hakları Hukuku ve Afet Riskinin Azaltılması: Tartışmaya hukuki Perspektif Getirmek”, s. 6.9-9- Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030, s. 13-14. https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf

Afetlerden orantısız bir şekilde olumsuz etkilenen bir diğer grup olan yaşlı bireylerin de kapsanması diğer bir göz ardı edilmemesi gereken bir husus olarak öne çıkmaktadır. Afet yardım kuruluşlarının yaşlı bireylerin de dahil edildiği kapsayıcı bir yapıya sahip olması, yaşlıların afetlere hazırlanması için erken uyarı sistemlerine erişimlerinin sağlanması, tahliye planlarının hazırlanmasında yaşlıların hareketlilik, görme, işitme ve zihinsel engelleri gibi özelliklerinin dikkate alınması, afet malzemeleri ve stoklarının yaşlıların ihtiyaçlarına uygun olması, yaşlıların afetlere hazırlanması için eğitimlerin düzenlenmesi, yaşlı bireylerin kendi kapasitelerinin haritalandırılması ve STK'ların tüm bu süreçlere katılımının sağlanması göz önüne alınması gereken tedbirlerden bazıları olarak özetlenebilir.¹¹

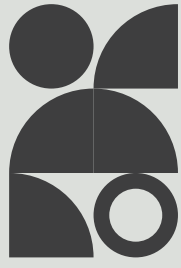
5. SONUÇ

Deprem getirdiği olağanüstü koşullara ve seçim gündemine rağmen, TBMM'nin her iki döneminde de hak temelli kanun teklifleri sunulabilmiştir. Bununla beraber, tekliflerin odaklandığı özneler, alanlar ve uygulamalarda çeşitliliğin olması ihtiyacı göze çarpmaktadır. Bir diğer dikkat çekici konu, ilgili kanun tekliflerinin tamamına yakınının muhalefetten gelmesi ve bu tekliflerin komisyonlarda beklemesi veyahut reddedilmesidir. 27. dönemin beşinci yasama yılında AK Parti dışında hiçbir siyasi partinin kanun teklifinin kabul edilmediği düşünüldüğünde,¹² durumun değişmesi pek ihtimal dahilinde değildir. İktidara mensup vekiller ile temas kurma imkanlarının da STK'lar açısından neredeyse imkansızlaştığı koşullar altındayız. Bununla beraber, soru ve araştırma önergelerinin, basın toplantılarının ve meclis genel kurulundaki konuşmaların siyasetin gündemine yön vermede hala etkili olabilmesi veya hijyenik pedlerdeki KDV oranının bir süre indirilebilmesi ve bir dönemliğine de olsa anaokullarında ücretsiz beslenme desteğinin sağlanması gibi örnekler, TBMM'nin STK'lar için hala önemini koruduğunu göstermektedir. Buna istinaden, Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği ile stratejik ortaklığının önümüzdeki üçüncü senesinde, Derin Yoksulluk Ağı ulusal ve ulusötesi farklı paydaşlıklar kurmanın yanında mecliste lobi çalışmalarının yanında, gönüllülerinin desteğiyle meclis izleme çalışmalarına periyodik ve daha kapsamlı taramalarla devam etmeyi değerlendirmektedir.

10- Mary Catherine Arbour, Kara Murray, Felipe Arriët, Cecilia Moraga, Miguel Cordero Vega, Şili Depremi'nden Çıkarılan Dersler: İnsan Hakları Çerçevesi Afet Müdahalesini Nasıl Kolaylaştırır? <https://derinyoksullukagi.org/belge/sili-depreminden-cikarilan-dersler-insan-haklari-cercevesi-afet-mudahalesini-nasil-kolaylastirir/>

11- Afet Risklerinin Azaltılmasında Yaşlı Bireyleri Kapsayıcı Araç Seti <https://derinyoksullukagi.org/belge/afet-risklerinin-azaltilmasinda-yasli-bireyleri-kapsayici-arac-seti/>

12- TBMM 27. Dönem 5. Yasama Yılı Performans Raporu https://www.mecliste.org/dosyalar/file/27_donem5_yasamayiliperformansraporu.pdf

DERİN
YOKSULLUK
AĞI